VIRUMAA TEATAJA

Ilmub igal teisipäeval, neljapäeval ja laupäeval. Toimetus ja talitus: Rakvere, Lai tän. 8, pk. nr. 73. Telefonid: peatoimetajal 165, toimetusel 164, talitusel 199. Talitus avatud kl. 8—16. Toimetuse kõnetunnid kl. 12—15.

Peatoimetaja: P. Kärp. Väljaandja: Kirjastus Eesti Ajaleht. Ühistrükikoja trükk Rakveres.

Üksiknumber 8 pn. Tellimised kodumaale 1 rmk., välismaale 1.40 rmk. kuus. Aadressi muutmine 20 pn. Kehtivad kuulutuste hinnakirjad O — nr. 1 ja R — nr. 1. Kuulutuste vastuvõtt kuni kl. 13-ni ajalehe ilmumise eelp. Jooksev arve Virumaa Ühispank nr. 206

Rakveres, nr. 3. Laupäeval, 8. jaanuaril 1944. a. IV aastakäik.

Õige eestlane osutab praegu suurimat kohusetunnet

KOKKUVÕTE RAHVAKASVATUSE PEAVALITSUSE JUHATAJA B. MERETI KÕNEST ESTONIA KONTSERTSAALIS

Tallinn, 7. jaanuaril.

Tallinna Rahvakasvatuse Amet korraldas neljapäeva õhtul Estonia kontsertsaalis uue-aasta kontsertaktuse. Aktusel esines pikema kõnega Rahvakasvatuse Peavalitsuse juhataja Boris Meret.

Õhtu algas kell 17 ühe kaitsepataljoni orkestri poolt ettekantud marsiga. Kiiduavalduste saatel astus kõnetooli Rahvakasvatuse Peavalitsuse juhataja Boris Meret, kes oma kõnes ütles kokkuvõttes järgmist:

Möödunud aasta polnud meie rahvale kerge, aga ta võimaldas mõneski suhtes asuda juba enamvähem normaalse asjakäigu juurde.

Selles suhtes võib mainida peamiselt kaht ala:

Esiteks meie muutumine uuesti relvakandjaks rahvaks,

millega viidi loogilise lõpuni meie rahva tahe kõige aktiivsemalt relvaga käes osa võtta enamlusevastasest võitlusest.

Teiseks on muutunud meie tagala palju korrapärasemaks ja normaalsemaks tsiviilelanikkonna varustamisel toitainetega.

Keegi ei saa aga salata, nagu poleks meie rahval raskel koormat kanda. Ometi annab teadmine sellest, mis on kaalul, kõigile jõudu ja raudset tahet, viia võitlus võiduka lõpuni hoolimata kõigist kannatusist ja ohvreist.

Selleil aastal peame eriti pingutama kõike jõudu ja panema välja oma suurimad panused, sest me tahame, et sõja vaekauss vajuks meie kasuks. Selleks pole liigne ükski ohver ega panus.

On päevselge, et enamlus, tundes olevat kaalul oma eluküsimuse, omaltpoolt teeb kõik, et pikendada oma elupäevi. Võime olla päris kindlad, et enamlased oma sihi saavutamiseks ei vali vahendeid ega jäta midagi tegemata, et igal viisil nõrgendada enamlusevastast rinnet ja selle tagalat.

Meie ei tohi aga lubada enamlusevastase rinde nõrgenemist, ja seepärast peame meiegi olema täiesti teadlikud enamlaste õõnestustööst, et seda pareerida ja kahjutuks teha.

On alati kahjulik alahinnata oma vastast.

Seepärast teeme meiegi suure vea, kui alahindame enamlaste võimeid seal, kus neil on seljataga aastatepikkused kogemused. Punased on selleks küllalt targad, et teada meie rahva üldist hoiakut ja hinnangut enamluse suhtes. Vastavalt sellele oskavad nad küllalt teha vahet nende võtete vahel, millega saab halvata meie tagalat ja millega mitte. Nad teavad väga hästi ka seda, et teadlikke kaasaaitajaid nende õõnestustööle meie rahva hulgas ei leidu.

Meil on tänapäeval kaunikesel hulgal nii ütelda rahvuslikke paroole ja mõtteid, mida erilise intensiivsusega püütakse panna ringlema meie tagalas.

Enamlased on küllalt kavalad selleks, et maskeerida oma lendlehti ja jätta muljet, nagu pärineksid need eesti oma ringkonnist,

kes elavat välismail ja pidavat seal tegema „suurt rahvuslikku tööd" enamlaste liitlaste juures.

Enamlased püüavad osale meie elanikkonnast selgeks teha, et meid ei ähvarda surmaoht punaste poolt; et olevat olemas veel nn. „kolmas võimalus," s. t. inglased ja ameeriklased ei lubavatki punaseid ületada meie eluruumi piire; et meie pidavat hoidma oma jõude edasisteks aegadeks ja praeguses võitluses hoiduma kõrvale aktiivsusest. Kui need mõted esitatakse rahvuslikkuse sousti all, siis paraku leidub kergeusklikke inimesi, kes pahaaimamatult lähevad liimile ja esitavad või levitavad selliseid mõtteid.

Neilt väheseilt kergeusklikelt, kes arvavad endid tegutsevat mõne enamluse liitlase killas oleva meie endise välissaadiku nimel, tegelikult aga rumalusest ja teadmatusest on muutunud enamluse tööriistaks, tahan küsida järgmist:

Kas on õige eesti rahvuslane see, kes oma rahvale raskel ajal jätab maha oma kodumaa,

et kuskil ülemere päästa ja hoida oma nahka, või see, kes haarab relva ja ruttab võitlusse enamluse vastu, et kaitsta oma maad ja rahvast, et maksta kätte kõik, mille eesti rahvas pidi kannatama punaste õuduste-aastal, ja aidata kaasa meie küüditatud omaste, sugulaste ning sõprade vabanemiseks Siberi sunnitöölaagreist?

Kas on õige eestlane see, kes praegusel ajal hoidub kõrvale kohustuste täitmisest,

või see, kes põllumehena oma kohustuste täitmisega aitab kaasa sõjaväe ja oma linnaelanike toitlustamise parandamiseks; töölisena kohusetruult seisab tööpingi taga, ametnikuna rakendab kogu oma tahte ja oskuse selleks, et meie kodumaa ühtlaselt ja õiglaselt kannaks kõiki raskusi, mis on vaja ületada sõja võitmiseks ja kodumaa ülesehitamiseks?

Ei ole kahtlust, et õige eestlane ei talita praegusel ajal oma isiklikes vaid üldsuse huvides ja just nüüd näitab üles suurimat kohusetunnet, lojaalsust ja vastutust, nüpalju kui inimlikult üldse on mõeldav.

Meie rahvas on üldiselt seisnud oma ülesannete kõrgusel. Oleme aru saanud oma kohustest ja püüdnud neid täita parima südametunnistuse järgi. Siiski on mõnes suhtes olemas puudusi, millest peame vabanema.

Ei tarvitse salata, et oleme üles kasvanud oma ajaloo õpetuse vaimus, mis püüdis meie rahva minevikku ja tollal kõikjal esinenud sotsiaalseid vahekordi näidata natsionaalsete vastuoludena eesti ja saksa rahva vahel.

Seepärast on inimlikult mõistetav, et me kõiki nähtusi ning asjaolusid kipume arvestama ainult lähtudes enesest ja oma kodumaast.

Meie ei tohi hetkekski unustada arvestamast n. ö. plaadi teise poolega.

Peame võtma praegust aega ja tingimusi nii, nagu nad on ja peame püüdma vabaneda asjaolude hindamisel ainult oma enda kitsast vaatenurgast.

Praegu ei ole kaalul mitte ainult küsimus, kas võidab üks või teine pool, vaid küsimus, kes sureb ja kes jääb ellu. Enamluse osalinegi võit tähendab meie rahvale füüsilist hävingut. Ei ole teist võimalust sellest hävingust pääsemiseks, kui kogu jõuga kaasa aidata enamluse purustamisele, ja me teame, et ohvrid on paratamatud, kui rahvad tahavad jääda ellu.

Sellest seisukohast lähtudes peame olema valvsad, et meie ei nõrkeks enne lõpliku võidu saavutamist.

Meil on ainult üks siht ja üks ülesanne — jääda rahvana elama oma põlisele kodumaale, olla vabad alatisest ida-hädaohust ja kõik jõud rakendada praegusse võitlusse, sest ainult ja alles selle võitluse läbi avaneb meile tee elu ja vabadusse.

HÄVITAJATE PARV

LÜHIDALT

TEATAS RAADIO 07. 01. 44

***** Üks briti ajakiri möönab, et Londonis on dokid ja teistes suurlinnades tööstusseadmed olnud saksa õhurünnakute eesmärgiks.**

***** Roomas anti nüüd Itaalia valitsusele üle väärtuslikud kunstivarad, mis saksa sõdurite poolt päästeti Napoli muuseumidest.**

EESTI ELANIKKONNALE

Sidepidamise pärast vaenlase agentidega on Eestis juba mitu isikut surma mõistetud. Vaenlase agendid ja langevarjurid püüavad ikka jälle maa elanikkonna hulka sisse tungida. Nad püüavad seega saada teateid, mida vaenlane saaks kasutada maa kahjustamiseks. Ka tahavad nad hankida toiduaineid, paikudes nende vastu langevarje ja muid varustuseesemeid. Niisuguste agentide toetamine on vaenlase soodustamine ja seda karistatakse sõjaõiguse järgi surmaga. Igaüks on kohustatud säilitama kahtlaste isikute suhtes äärmist tagasihoidlikkust ja teatama neist viivitamatult lähemale sõjaväeasutusele, politseile või omakaitsele.

ÜLEMJUHATAJA EESTIS.

Idas jätkub raske võitlus

Kirovogradi lõigus tugevdas vaenlane oma survet
Saksa kiirpaadid uputasid 6 briti laeva

Führeri peakorterist, 7. jaanuaril.

Sõjajõudude ülemjuhatus teatab:

Kirovogradi lõigus tugevdas vaenlane oma survet. Tugevate jalaväe- ja tankiüksuste rünnakud suudeti õhujõudude toetusel 51 tanki purukstulistamise juures peatada mõlemal pool linna. Linnast põhjas paiskasid meie väed nõukogudelased vasturünnakuga tagasi ja said saagiks 30 kahurit. Vaenlane kandis raskeid kaotusi inimeste ja materjali poolest.

Ka mõlemal pool Berditševi kestavad edasi rasked vaheldusrikkad võitlused arvult ülekaalus vaenlase jõududega.

Propoiskist läänes nurjusid mitmes kohas nõukogudelaste rünnakud suurte veriste kaotustega vaenlasele.

Vitebski juures saavutasid meie väed uute tugevate nõukogudelaste läbimurdekatsete vastu jälle täieliku tõejeedu ja hävitasid 49 vaenlase tanki.

Ülejäänud idarindel toimusid ainult kohaliku tähtsusega võitlustoimingud.

Lõuna-Itaalia rinde läänepoolsed nurjusid ka eile mitmed tugevast kahurtulest ja soomusmasinaist toetatud vaenlase rünnakud. Üks kohalik sissemurre riivistati. Üks sissemurdekoht Mignanost loodes likvideeriti vasturünnakuga. Ülejäänud lõikudes kulges päev kohaliku võitlustegevuse juures rahulikult.

Saksa kiirpaadid kapten-ltn. Karl Müller juhtimisel tungisid 6. jaanuaril kallale briti konvoiteedele Inglismaa edelarannikul. Nad uputasid ühest tugevasti julgestatud konvoist 5 laeva 12.500 brt-ga ja ühe valvelaeva. Teisi laevu vigastati torpeedotabamustega. Saksa üksus saabus täiearvuliselt ja ilma kahjudeta oma tootuspunkti.

Saksa jahilendurid tõid Atlandi kohal alla ühe briti suurlennuki „Sunderland"-tüübist. Õhukaitsejõud tulistasid okupeeritud läänepiirkondade kohal alla 7 briti madallendurit.

Möödunud ööl ründasid üksikud briti pommitajad paikkondi Reini-Vestfaali tööstuspiirkonnas.

Rünnakud tõrjuti

Helsingi, 7. jaanuaril. Maarindeil tõrjuti vaenlase korduvad katsed tungida meie positsioonidesse.

Rünnakul Makini saarele pommitasid meie merelendurid raskelt vaenlase lennuvälja ja sõjalisi seadmeid, kus saavutati arvukaid täistabamusi. Teine merelennuväe üksus pommitas vastase positsioone Tarawal, kusjuures rünnakud suundusid peamiselt lennuväljadele ja teistele sõjalistele seadmetele. Lennuväljade stardirajal saavutati täistabamusi, ühes teises kohas tekkis suurem tulekahju. Kõik meie ründajad pöördusid pommirünnakuilt veatult tagasi.

BRITI LENNUKID ROOTSI KOHAL

Stokholm, 7. jaanuaril. Rootsi sõjavägede staap andis ametliku teate, milles üteldakse, et suurem arv võõraid lennukeid lendas ööl vastu neljapäeva üle lääneranniku Halmstadi ja Falsterbo vahel, lahkudes Rootsi piirest alles lõuna- ja idarannikul. Neljap. varahommikul lendas jälle suur arv võõraid lennukeid idast ja kagust üle Rootsi ja lahkus Rootsi piirest Halmstadi ja Falsterbo vahel. Rootsi õhutõrje asus mitmes kohas tegevusse. Ilmastikuolude tõttu polnud võimalik lennukeid näha.

Sellest teatest nähtub vaidlematult, et briti lennukite eskadrill oma rünnakul Stettinile suundus sinna- ja tagasilendudel üle Rootsi. See järeldus tuleneb ka ühest „Stokholms Tidningeni" teatest Malmöst, sõjavägede staabi ametlikust teatest, kus tehakse kindlaks, et need briti lennukid teostasid oma sinna- ja tagasiteed üle Rootsi territooriumi.

Hävitusrünnakud Tarava ja Makini saartele

Tokio, 7. jaanuaril. Jaapani merelennuväe üksused teostasid kolmap. õhtul hävitusrünnakuid vaenlase positsioonidele Tarawa ja Makini saartel.

PÄEVAGA HÄVITATI 226 BOLŠEVIKE TANKI. BRITI—USA ÕHUJÕUD KAOTASID 97 LENNUKIT

Führeri peakorterist, 6. jaan.

Sõjajõudude ülemjuhatus teatab:

Pärast pikemat vaheaega alustasid enamlased jällegi tugevate jalaväe- ja soomusjõududega oma rünnakuid Krivoi Rogist põhjas ja Kirovogradist idas. Rasked võitlused, mille jooksul hävitati eile 149 tanki, on täies hoos.

Žitomiri võitlusruumis ründasid enamlased eriti Berdiševist loodes kahanematu ägedusega. Tugevad saksa võitlus- ja lahingulennukite üksused lõid võitlusisse tõhusalt sekka. Mitmes kohas asusid meie väed vasturünnakuile ja purustasid vaenlase jõude.

Propoiskist läänes saavutati eile hoolimata vaenlase arvulisest ülekaalust täielik tõrjevõit. Enamlasil oli raskeid veriseid kaotusi.

Vitebskist kagus ja loodes tekkis vaenlase korduvail läbimurdekatseil raskeid vaheldusrikkaid võitlusi. Ikka ja jälle meie positsioone ründavad enamlased tõrjuti, mõned ajutiselt kadumaläinud asulad vallutati vasturünnakuga tagasi.

Nevelist põhjas nurius kohalik nõukogude rünnak. Koondatud suurtükitulega purustati vaenlase lähtepositsioonid.

Vaenlane kaotas eile idarindel 226 tanki.

Lõuna-Itaalia rinde läänelõigus ründasid ameeriklased pärast tugevat suurtükitule ettevalmistust ruumis Mignanost loodes ja Venafrost läänes. Nad tõrjuti veriselt tagasi, kohalikud sissemurded riivistati. Võitlused tugevneva vastasega kestavad. Aadria rannikul nurjusid nõrgemad vaenlase rünnakud.

Briti ja põhja-ameerika pommitusüksuste päevaseil rünnakuil Kieli linnapiirkonnale, asulaile Lääne-Saksamaal ja okupeeritud läänepiirkonnile tulistati vihaseis õhuvõitlusis olemasolevail andmeil alla 81 vaenlase lennukit, neist 63 neljamootorilist pommituslennukit. Möödunud ööl kaotasid briti õhujõud terrorirünnakul Stettinile mittetäielikel andmeil veel 16 neljamootorilist pommituslennukit. Rünnatud linnade elamute-linnaosades tekkisid osaliselt rasked kahjud.

Briti ja põhja-ameerika terrorilennukeil läksid nende rünnakud möödunud 24 tunni jooksul maksma 97 lennukit, neist 79 neljamootorilist pommituslennukit. Võib arvestada, et veelgi raskesti vigastatud lennukeid tagasilennul kaduma läks. Sama ööa jooksul kaotasid Saksa õhujõud 20 lahilennukit.

Eestlane, hoolitse, et rindevõitleja ei külmetaks.

Esimesed märtrid

Nendel päevadel elab Rakvere linn ja selle ümbrus üle kurbi tähtpäevi. 30. dets. läinud aastal, 6. ja 10. jaanuar käesoleval aastal on tähtpäevad, mil 25 aastat tagasi bolševikud panid Rakveres toime masilisi mahalaskmisi. 25 aastat tagasi võimutses Rakveres ja Virumaal esimest korda punane terror, mis vaatamata oma lühikesele kestvusele nõudis ohvriks ligi poolteistsaja tublima eestlase elu. Peale Rakvere vabastamist leiti linna lähedusest Palermo metsast kolm suurt ühishauda, kus leidus kokku 82 terroriohvri maist jäänust.

Need vereohvrid, kelle mälestust me nüüd tähistame, olid esimesteks rahvuslikeks märtreiks, mida nõudis meie rahvalt bolševistlik terror. Milles seisnes nende süü? Ei milleski. Need olid inimesed, kes oma töökuselt, tubliduselt ning oma sirgejoonelise hoiakuga hakkasid esimestena silma punastele terroristidele. Sellest oli küllalt, et kõiki neid süütuid inimesi vangistada ning loomakarjana viia läbi linna hukkamispaigale Palermo metsa. Need inimesed läksid surma õigluse ja oma rahva vabaduse eest. Need inimesed jäid oma hoiakus kindlaks viimase minutini ning lähenesid hukkamispaigale koraali „Las' ma lähen . . ." lauldes.

Meie rahva esimeste vereohvrite vaprust ja meelekindlust ei suuda tumestada veerandsaja-aastane ajaloolinik. Nemad surid lootuses, et eesti rahvas jääks ja püsiks. Ning meie rahvas saavutaski oma kangelasliku Vabadussõjaga võidu idast tulnud metsaliste üle ning alustas iseseisvat õnnelikku elu. See kestis aga ainult paarkümmend aastat, kuni punased terroristid vallutasid teistkordselt meie kodumaa. Seekord võimutses metsik terror meil üle aasta, nõudes ühtlasi meie rahvuskehast mitmekümnekordselt rohkem vereohvreid kui Vabadussõja ajal.

Virumaa elanikkond on juba kaks korda üle elanud bolševistliku terrori koledused ja õudused. Kui Vabadussõjale järgnenud rahuaastatel vahest mõnigi uskus, et bolševike terror Vabadussõja ajal oli revolutsiooni- ja sõjakeeriste kaasnähteks, siis viimane üleelatud terroriaasta näitas, kuivõrd ekslik oli selline oletus. Siis alles nägime, kuivõrd bolševistlikku terrorisüsteemi oli süvendatud ja rafineeritud paarikümne aasta jooksul. Esimese üleelatud terroriaja koledused olid tühised kõigi nende vangistamiste, mõrvamiste ja küüditamiste kõrval, mis meil toime pandi punasel terroriaastal. Ning ometi oli siis tegemist rahu-ajaga.

Eesti rahva kannatusteaasta bolševistliku terrori all pani meid lõplikult veenduma selles, et nii kaua, kuni püsib bolševism meie idapiiri taga, on ka eesti rahvas määratud surmale ja hävingule. Teame seda ka praegu täie otsustavuse ja kindlusega. Suur on veresüü, mis lasub bolševikel, tulenedes kõigist neist lugematuist veretöödest, mis nad on toime pannud eesti rahva kallal. Taeva poole kisendab see ülekohus ja häda, mida bolševikud on toonud meie rahvale. Meie rahva igavene needus, viha ja põlgus kuulub neile punastele metsalistele, kes veel ikkagi tõotavad meid „päästma" tulla. Bolševik on minetanud kõik oma inimlikud omadused. Temast on saanud mingisugune loomastunud olevus, kelle eesmärgiks on vaid tappa, hävitada ja vallutada. Ning see on õnnetuseks meie rahvale, et just meie elame tolle metsalise kõige lähemas naabruses.

Pahaennustav meie rahva suhtes on seegi, et tolle metsalise-punakaru selgroog pole veel murtud. Surmaoht püsib ja kohustab meid valmisolekule. Samuti manitsevad meid valvsusele ja valmisolekule kõik need vereohvrid, mida meilt nõudis bolševism 25 aasta eest ja viimasel terroriaastal. Need meie rahva poolt antud märtrid on alatiseks hoiatuseks, et sama, mis juhtus nendega, tahetakse teha kogu meie rahvaga. Meie rahvas tahab aga elada ja püsida ning on selleks valmis tooma suurimaidki ohvreid, et vaid saaks hävitatud bolševism.

Au langenuile, kes surid selleks, et eesti rahvas elaks ja püsiks!

K. . .

Suure reformaatori M. Lutheri jälgedes

Eesti ajakirjaniku 3500 km autobusematkalt läbi sõjaaegse Saksamaa

(Järg 9.)

Meie teekond on meid toonud Erfurti, kaunisse vanasse linna, kus paljud mälestised kõnelevad suurest reformaatorist Martin Lutherist.

Kõigist Saksamaal nähtud linnadest meenutab Erfurt Nürnbergi kõrval kõige rohkem Tallinna. Vanuselt ületab küll Tallinna tublisti, kuna juba 741. aastal rajas püha Bonifatius siia piiskopkonna, kuid oma arhitektooniliselt pildilt on ta ometi Tallinnaga vägagi sarnane.

Kui jalutada mööda Erfurti kitsaid ja kõveraid tänavaid, siis tekib tahtmatult mulje, et viibid kuskil Tallinna keskaegsel tänaval, mida sa seni pole veel näinud.

Läbi Erfurti voolab väike Gera jõgi, mis muide linnale on andnud tõenäoliselt ka nime: Erfurt tuleneks seega sõnast Gerafurt — gera koole. Jõgi voolab läbi linna mitmes maalilises harus, mille üle viivad väikesed maalilised sillad, kust avanevad suurepärased ja maalilised pildid vanale keskaegsele linnale. Jõe kaldail majad tõusevad otse veest ning igas jõeäärses majas viib mõni uks ja sellele liituv trepp otse vette. Tahtmatult mõtled, milleks on see kõikjal nii ehitatud. Kas ammutasid erfurtlased muistseil ajul oma joogivee otse jõest või oli sel otseväljapääsul jõele mõni teine otstarve?

Kauneim kõigist sildadest on aga nn. „Krämerbrücke" — Pudukaupmeeste sild. — Sellegi võlvid viivad üle ühe Gera haru, kuid keskaegsed praktilised ning ruumiga kokkuhoidlikud Erfurti kaupmehed ehitasid silla kaartele oma poed, nii et praegugi veel kujutab „Krämerbrücke" endast jõe kohale ehitatud mitmekordset maja, mida aga hilisemate sajandite ebakunstiline kainus ja asjalikkus on moondanud ja röövinud temalt tema esialgse ilme. Nüüd on kavatsus restaureerida „Krämerbrücke" tema esialgsel kujul, eemaldades kõik hilisema-aegsed juurdeehitised.

Oma soodsa geograafilise asendi tõttu oli Erfurt oma rajamisest peale tähtsaks kaubanduslikuks keskuseks lääne, ida ja kagu vahel.

Sellest linna muistsest üksustest kõnelevad ka arvukad kirikud, mis taas meenutavad Tallinna.

Erinevalt Põhja-Saksamaa kirikuist on Erfurti kirikud kivist nagu Tallinnaski, kuid mitte kohmakast ja raskesti töödeldavast paest, vaid liivakivist, millele on palju kergem peale suruda viimisteldud kunstilise vormi pitserit.

Peale arvukate kauniste kirikute kõneleb Erfurti suurest jõukusest ka asjaolu, et juba 1378. aastal asutasid Erfurti kodanikud oma summadega ülikooli, mis esimese ülikoolina Euroopas hõlmas juba tollal kõik neli fakulteeti.

Selles ülikoolis õppis ka Martin Luther ning praegugi veel asetseb Gera kaldal maja sildiga, mis kõneleb, et sel kohal asus maja, kus üliõpilasena elas kord ka Martin Luther.

Keskajast pärit liivakivist ehitatud ülikoolihoone on veel praegugi alles, esindades Erfurti keskaegset arhitektuuri kirikute ning teiste ehitismälestiste kõrval.

Läbi Erfurti vanalinna maaliliste tänavate jõuame suurele avarale väljakule, kus me silme ette kerkib pilt, mis oma grandioosselt toreduselt on vaevalt võrreldav millegi muuga siin maailmas.

Teispoolt lagedat väljakut sirutab ühelt mäekünkalt taeva poole oma torne kaks imposantset ja võrratamatult suurepärast kirikut. Need on katoliku doomkirikud, mis on pühendatud Neitsi Maarjale, ning tema kõrval Püha Severuse kirik.

Ehitatud mitme sajandi jooksul, ilma ühtlase plaanita, kujutab Erfurti doomkirik ometi endast suurepärast arhitektuurilist pilti, kuigi peagu kõik on seal ebaregulpärased. Lai ja avar trepp viib üles kirikute juurde ning doomkiriku kooriosa ümbritseb veel omakorda kõrgelle sambaile tugenev käik, mille varjus kiriku all asetseb krüpt.

Püha Severuse kirik, ehituselt ühtlasem, kuid arhitektooniliselt vormikõnelt tunduvalt vaesem kui suurepärane doom, kujutab endast suurt viielöövilist kodakirikut, millist kirikuehitise liiki on meil Eestis vist esindanud ainult Tallinna Niguliste kirik oma esialgsel kujul.

Sügav ning ülev on tunne, mis haarab hinge, vaadates neid kahte, oma torne taeva poole küünitavat kirikut; tundub nagu oleksid sa keset lagedat merd ning näeksid äkki vete avamerest taeva kõrguste poole tõusmas kaunilt liigendatud kivimäge. Ainult vaade merelt Tallinna Toompeale on võrreldav selle pildiga, mis tekib Erfurti kaht suurt sõsarkirikut vaadates.

Kunagi on olnud see pilt veelgi suurejoonelisem, siis nimelt, kui paremat kätt asuvalt Peetrimäelt sirutas oma kaksiktorne üles kõrguste poole ka veel romaani ajastust pärinev Püha Peetruse kirik, mille tornid hävisid preislaste suurtükiväetules 1813. aastal.

Nüüd aga pöördume tagasi vanasse siidalinna, et külastada Martin Lutheri varjupaika, mis asetseb endises augustiinlaste kloostris, kus kord mungana viibis ka Martin Luther.

Kloostrihoonete liivakivine kompleks on säilinud üldjoonis endisel kujul, välja arvatud hilisemal ajal tehtud mõningad ümber- ja juurdeehitised.

Kuna juba 1819. aastast peale asub endises kloostriruumes evangeelne orvukodu, kus pealegi 1872. aastal puhkes tulikahju, siis ei ole endisist munkade eluruumest midagi säilinud algupärases seisundis.

Ainult Martin Lutheri mungakong on pärast tulekahju seatud endisesse korda, niipalju kui see oli võimalik. Imelik tunne valdab hinge, kui astud sellesse väikesesse poolpimedasse ruumi, mida valgustab ainult üks tinaruutudega aken.

Kongis säilitatakse esemeid, mis on kuulunud Lutherile, või on olnud seoses tema eluga. Näeme siin klaasvitriinis Lutherile kuulunud piibli poolsöestunud jäänuseid, kuna laual asub Lutheri kirjutuskastike, mis kaalult pole just eriti kerge, iseäranis kui võrrelda seda kaasaegse täitesulepeaga! Vastu kongi üht seina toetub endine kloostrivärav, mille koputit on loendamatuid kordi raputanud ka Lutheri käsi, kui ta väljast tuli tagasi kloostrisse ja tahtis läbi sama värava sisse pääseda.

Läbi Lutheri mungakongi väikese akna avaneb vaade rahulikule ja vaiksele kloostriaiale, mida ümbritseb jumalik ristikäik, selline, millist meie keskaegsete ehituste juures võib näha veel ainult Kuressaare lossis.

Siia ristikäigust ümbritsetud aeda maeti kloostrivendi, ning nende haudade vahel ja selles imekaunis ja kuidagi lõunamaiselt mõjuvas ristikäigus kõndis kunagi mõtlikul sammul ka Martin Lutheri lüg. Mõlgutades mõtteid ... nud ajast astume vaikselt läbi ristikäigu endisse Augustiinlaste kirikusse.

Oma kauniduselt, lihtsuselt ja sellest ruumist kiirgavalt vaimselt soojuselt on see üks kauneimaid ja ülevaimaid kirikuid, mida kunagi oleme näinud.

Hoolika käe ja maitsega on sellest kõrvaldatud kõik hilisemaaegsed häirivad sieehitised ning antud sellele ruumile tagasi tema esialgne kuju.

Kõik on nii lihtne ja kaunis selles toredas kolmelöövilises kodakirikus. Lihtne kivine altar, üles taeva poole sirutuvad gooti piilarid, heledad seinad, ei ühtegi liigset, silma haavavat ... või ... net haavavat kaunistust.

Kui Erfurti doomkirik haarab meid oma suurejoonelise, kõiki stiile hõlmava ja endasse sulatava grandioosse arhitektoonilise kavastisega, siis haarab endine Augustiinlaste kloostrikirik meid oma kauni lihtsusega ja tema ... vaikse siiruse.

Lääne, ida ja kagu vahelise kaubanduse suur mõistne keskpunkt, kodanliku jõukuse ja vaimsete ... teliste tülide keskpunkt, suure Napoleoni taotledava Lääne-Euroopa ühise impeeriumi kavatsetud pealinn — on Erfurt siiski ja ennekõike Martin Lutheri linn, Põhja-Euroopa usulise reformaatori vaimse mälestuse pitserit järelpõlvedele säilitav paik.

Kuid et Erfurt ei ela mitte ainult minevikumälestusist, selles veendume peagi. Erfurt on nimelt üks suuremaid seemneviljakasvatuse keskusi Saksamaal, mis on varustanud ning

varustab praegugi igasuguste lille- ja aedviljaseemnetega mitte ainult Saksamaad, vaid ka teisi maid, nende hulgas ka Eestit.

Erfurti ümber leidub suuri sordikasvandusi ja puukoole, kuna linnas endas asub suuri seemneviljaärisid. Ka meie külastasime üht sellelaadilist suurkäitist ning tutvusime seal tehtava tööga. Kui vanasti moodustasid peaartikli suuremalt jaolt lilleseemned, siis on praegusel sõja ajal ka sordikasvandusis pearõhk asetatud igasuguste juurviljaseemnete tootmisele, et võimaldada täita suurendatud nõudmisi igasuguste juurviljaseemnete alal.

(Järgneb.)

Itaallasi peteti

anglo-ameeriklaste poolt toiduainete-lubadustega

Berliin, 6. jaanuaril. Lõuna-Itaalia kulul demonstreerivad briti blutokraatia ja maailma dollarimperialism nn. vabastatud rahvaste vabadust ja demokraatiat. Koguni anglo-ameerika ajakirjandus ei saa praegu tähele panemata jätta tõsiasja, et Inglise ja Ameerika okupatsioonivägede kannul tulid nälg, viletsus ja taudid Lõuna-Itaaliasse. Inglise sõjakirjasaatjad kirjeldavad eriti mõjuvalt, missugustes kohutavates tingimustes Lõuna-Itaalia elanikkonnal tuleb nüüd elada. „News Review" sõjakirjasaatja kirjutab:

„Vaadake kord Napolist Rooma viivale maanteele Via Romale, sammuge piki seda ilusat maanteed ja teid peatatakse iga 50 sammu peal vähimalt 20 korda itaalia naiste ja raukade poolt, kes paluvad midagi süüa. Samal maanteel kohtate te naisi kõhnade, määrdinud ja poolnälginud lastega süles, kes samuti paluvad midagi söödavat."

Seda ei kirjuta mitte Saksa ajakirjanik, vaid Inglise oma. Siin kõneleb vaenlane ise. Siin paljastavad end angloameerika „maailmaparandajad" ise. Kõik nende ilusad sõnad vabadusest ja demokraatiast, nende lubadused ja meelitused itaalia rahvale enne kapitulatsiooni osutuvad nüüd alatuteks valedeks ja teadlikuks pettuseks. Ükski neist poliitilisist gangstereist Valges majas ja Thames'i ääres ei ole iialgi mõtelnudki Lõuna-Itaaliat õiglaselt kohelda.

Meenutagem veel kord, mis vaenlane itaallastele tõotas, enne kui nad relvad maha panid ja enne kui Badoglio reeturliku maa Anglo-Ameerika imperialismile ... „Usaldage oma tulevikku. Kõik ... Marssige koos oma Ameerika ja Briti sõpradega edasi vabadusele, [illegible]sele ja rahule."

Neid meelitussõnu hüüdsid Roosevelt ja Churchill üleskutses Itaalia rahvale, mida Reuteri teadetebüroo 11. septembril 1943 levitas, pärast seda kui juba mitu nädalat varem nende petturite teenistuses seisev Inglise ja USA ajakirjandus itaallastele tõotas toiduainetesaadetusi, piisavat osavõttu tooraineist ja juurepääsu kõigile maailmaturgudele.

Pärast kapitulatsiooni seletati: „Ei tule kõne alla, et meie hakkaksime itaallasi toitma."

Iialgi ei ole ajaloos üht rahvast nii alatult petetud.

Kuhu jäid toiduained, mida itaallaste suhtes kasutati meelitusabinõuna? Vaevalt sai allkiri häbistava reetmisdokumendi all kuivada, kui „Daily Express" andis oma juhtkirjas 29. detsembril mõista:

„Ei tule küsimuse allagi, et me hakkaksime itaallasi toitma, kes alles äsja olid meie vaenlased. Me ei jäta neid nende kuritöö eest karistamata, pärast seda kui me neid oleme sundinud alistuma."

Ja mis on saanud lubadusist, mis seisid 3. juuli ööl Rooma kohal allaheidetud lendlehtedes?

„Itaaliale tähendab Ameerika võit: õigust koos teiste rahvastega pääseda kõigi toorainete ja maailmaturgude juure."

1940. aasta juuli keskpaiku heitsid petturid alla lendlehti, milledes üteldi:

„Kui teie, itaallased, soovite, et teie majanduslik positsioon uuesti jalule seataks, siis paluge rahu!"

USA alamriigisekretär Acheson leidis koguni sobiva olevat Itaalia rahvale Atlandi deklaratsiooni meenutada, milles tõotati kõigile riikidele juurepääsu kaubandusele ja tooraineile. Kuhu jäid need toorained? Ükski inglane ja ameeriklane ei mõtle loovutada grammigi sellest, mis neil nende riikides on olemas.

Badoglio-Itaalia nälgib, seda tõendab parimini kirjutus „News Review'is". Kuid sellest on veel vähe, et toiduaineist suur puudus on. Veetakse välja ka see vähene, mis Lõuna-Itaalia toodab, ja sahkerdatakse Inglismaale või mujale. Nii tegid Hispaania võimud kindlaks, et ühel Inglise kaubalaeval, mis raske vigastuse tõttu sõitis Valencia sadamasse, oli pardal 70.000 kasti apelsiine, mis olid teel Sitsiliast Inglismaale. Apelsinid olid aga varem tähtsaks toiduaineks vaesemale saare elanikkonnale. Seejuures ei olnud see apelsinide transport esimene ega jäänud ka viimseks.

KARIKATURISTIL ON SÕNA:

KAH ÜKS VÕITLEJA

Samal ajal kui Inglismaal valitseb suurim elatustarvetenappus, on Londoni City luksusrestoranides veel kõiki saada.

„Noh, kas mul pole võitlemist, kuni ma kõik selle söönud saan?"

PARTISANIKOOLIS

Moskvas teotsevad NKVD partisanikoolid, milledes amnesteeritud retsidiviste õpetatakse välja „partisanide rahvaliikumiseks."

„. . . ja ärge unustage, seltsimehed, et te olete võitlejad vabaduse ja rahva eest!"

TALV LONDONIS

„Ütelge, bobby, miks naelutavad need mehed lehti puude külge?"

„Kas te siis ei teagi, et Churchill ütles, enne kui lehed langevad, on natsid kahjutuks tehtud."

Need möödunud aastad

Toivo Pekkanen

Tõlkinud H. S.

(Järg 39.)

Marta ei jätkanud vestlust. Kui tahtis, siis tahtis. Ema istus toolil ning ta hall pea värises. Yrjö kõndis ikka edasi-tagasi. Väljas tänaval mürises trammivagun mööda. Kusagil kaugemal prantsatas uks nii kõvasti, et kogu maja võppus. Viimaks haaras Arvi ema väriseva käe ja surus seda õrnalt.

— Ma lähen nüüd, ütles ta vaikselt. Tulen homme Elnale järele.

Ema noogutas veidi pead. Arvi vabastas käsivarre Elnast ja kummardus teistele külmalt. Siis pöördus ta Elna poole.

— Kas tuled mind veel saatma?

— Jah, ütles Elna ja haaras uuesti ta käsivarre.

Hetke pärast sulgus uks nende järel.

Saimi vajutas ukse kõrval olevale mustale nupule. Ukse taga kostis selgesti elektrikella surisev hääl. Hetke pärast avanes uks ja Kosti naeratav nägu ilmus lävele.

— Ma aimasin, et tuled täna, ütles ta vallatult. Kuid ma ei oodanud sind siiski nii varakult. Kas sa pole kodus käinudki?

Miski tüdruku olemuses pani ta naeratava näo äkki tõsinema. Ta laskis Saimi enda kõrvalt sisse ja aitas tal palitu maha võtta. Siis avas ta seesmise ukse ja lükkas tüdruku enda ees tuppa, mis oli täis raamatuid, mitmekeelseid ajalehti ja kirju ning tubaka suitsu. Tuhatoosi jäänud suitsuots laskis sinavat suitsujoont aegamööda lae poole.

— On juhtunud midagi, ütles ta lehepakki tugitoolist koristades, et lasta Saimit istuda. Sind on vallandatud!

Tema unelevaisse sumenenud pilku tuli veidi häbematu varjund, kui see libises silitavalt Saimi kehavorme jälgides. Saimi väratas seesmiselt, kui ta näidatud kohale istus. Kosti pilk oli ta ohtlikem relv. See oli ärritav, hullukstegev. Seni oli see alati võtnud teda oma võimusesse ühel hoobil. Kuid täna selle mõju ei olnud ainuüksi sulnis. Selle omaniku kindlus piinas Saimit ja äratas temas ebamäärase soovi opositsiooniks. Kuid aimlev kartus, mis näris ta südant, tegi ta nõrgaks.

— Sul on õigus, ütles ta viimaks, mind vallandati.

Kosti istus ja vaatas teda vaikides. Naeratus tuli aegamööda tagasi ta õitsevale näole.

— Seda võis aimata, ütles ta viimaks. See on päris tõhus vahend, tõhusaim, mida nad on leiutanud, et meid vaos hoida. Mida sa kavatsed nüüd tegema hakata?

— Ma ei tea, ma pole midagi mõelnud.

— Sinul on muidugi veel võimalus unustada minevik ja alandliku kahetsejana tagasi pöörduda ausate inimeste sekka. Aga kui sa seda teha ei soovi, heidetakse sind lõplikult üle parda, siia meie juurde. Meie olukorral on see paremus, et meil pole midagi kaotada, kuid võita kõik!

Ta oli juba tagasi saanud kogu loomupärase vallatuse ja naeratas võidukindlana. Kuid täna ei suutnud ta lõbusus Saimit kaasa tõmmata. Tüdruk istus vaikselt otsegu pääsnuna, kannatav ilme kaamel näol. Kosti hämmeldus vähe. Ta oli harjunud sellega, et ta oli vallutaja, et inimesed painduvad tema tahte järele, et neid valdab alati selline meeleolu nagu tema soovib. Naeratus kadus jälle ta huulilt. Ta tõusis püsti.

Hetke pärast istus ta Saimi tooli käsitoele ja surus oma peened sõrmed tüdruku juustesse.

— Kas sa seda tõesti nii raskena võtad? küsis ta. Nagu ma juba ütlesin, pole sa veel kaugeltki kõiki sildu põletanud. Noortele tütarlastele antakse palju andeks. Kui sa kardad, siis pöõra tagasi.

— Ma ei või enam tagasi pöörduda, ütles Saimi jäigalt.

— Ta pilk püüdis tungida Kosti pruunide, unelevate silmade sügavusse, ja äkki näis talle, et unelev, kaugusse suunduv pilk oli ainult alateadlikult omaks võetud ilme, mis kätkes enda taha midagi muud, midagi palju argipäevasemat ja kohutavamat. Ta meelt valdas ahistus. Ta haaras äkki käe, mis silitas ta juukseid, ja surus selle kirglikult oma rinna vastu. Tagasi pöörduda! Armas Jumal, kui kergesti ta seda ütleb! Siis peaksid nad teineteisest loobuma, kaduma igaveseks teineteise elust.

Kosti, kes tundis oma asendit ebamugavalt, kui ta kätt kirglikult allapoole tõmmati, libises kergelt tema sülle. Nad istusid tükk aega vaikides, teineteist süleldes. Kostile näis, et Saimi kehasse oli tulnud midagi väsinut, lõtva, ebameeldivalt võppuvat ja tema kallistustesse midagi haiglaselt palavikulist. Tal ärkas ebamäärane vastumeelsuse tunne. Ta ei võinud midagi selle vastu, et ta võis armastada ainult terveid, nõtkeid liikmeid. Ta võis armastada ainult naist, kes suutis anduda lõbusana, ilma vesistleva tundelisuseta, ilma vähimagi kannatuseta või kannatuse kartuseta. Kannatus ja liigne tundelisus äratasid temas vaid vastikust. Ta vabastas Saimi käed võimalikult õrnalt ja püüdis vabaneda tema kaisutusest, aga Saimi haaras temast endisest kirglikumalt. Kartus ja ahistus peegeldusid juba selgesti ta silmis.

— Ära mine, sosistas ta. Istu veel siin. Mul on sulle rääkida.

— Rääkida? Kosti vaatas teda erksamalt ja jäi tema sülle istuma. — Kas see ehk tähendab, et oli muudki kui töölt vallandamine?

Äkki aimas ta kõik ja tõusis järsku püsti. Saimi käed järgnesid talle nii kaugele kui ulatusid ja langesid siis lõtvunult sülle. Ta silmad niiskusid.

— Ma saan lapse, Kosti, sosistas ta häldaldades ja kõverdus värisedes tooli nurka.

Kosti vaatas teda vaikides. Ta silmad loorusid jälle kaugelesuunduva ilmega ja ta näojooned valjenesid.

— Kas see siis oligi? ütles ta.

Saimi kartus ja ahistus, tema tooli nurka kõverdunud keha ja eriti tema pisarad äratasid temas endisest suuremat vastumeelsust. Aga ta sundis oma näo naerule.

— Sina siis ei olnudki selline naine, millisena lasksid end paista oma kirjutustes, ütles ta just nagu mõttes, andes oma häälele paistva kõla. Seda oleksin ma pidanud küll aimama.

Ta istus jälle tooli käsitoele ja võttis Saimi pea rahustades oma käte vahele.

— Mida sa õieti kardad? küsis ta. Kas sa ei teadnud, et nii võib minna? Me polnud kunagi ettevaatlikud ja oleme mõlemad noored ning terved.

— Ma olen julm, mõtles ta oma südames, uudishimulikult oma meeleliigutusi jälgides, Ta oli alati olnud selgusel selles, et ta polnud võimeline kaastundeks, et see oli tema meelest ebaterve ja vastumeelne, aga julmus oli uus, uus joon, mida ta varem polnud endas märganud. Ta oli peagu tundetu. Uudis, mis oleks kindlasti iga noore mehe sügavalt heidutanud, liigutas teda vaevalt üldse. Ta silitas õrnalt Saimi valget põske ja nautis selle elavat ning soojat tukset oma sõrmede all. See oli ilus põsk, võib-olla veidi kahvatu, kuid kindel ja hästi vormunud. Kuid parim selles tüdrukus oli siiski olnud ta nõtke ja tugev keha, tema rüht, tema pea uhke asend, tema kuningatarelik käik. Nüüd ei tundunud sellest kuigi palju järele olevat; see tegi ta meele nukraks. Seegi tore elamus oli siis lõppenud.

Tema silitav puudutus pani Saimi jälle tema poole küünitama ja teda kui sooja otsides vastu ta külge kõverduma.

— Mina ei teadnud, ütles ta tasa. Ma ei mõelnud seda enne kui päris viimasel ajal. Ma ainult armastasin.

Ta oli tulvunud jälle täis toda abi anuvat tundelisust, mis Kostile vastik oli. Tundes noormeest vaistlikult kaugemale tõmbuvat ehmus ta.

— Ma polnud kunagi varem kedagi armastanud, jätkas ta ägedamalt. Olen elanud mitu aastat ilma ainsagi sõbrata, paljalt vihameelsetest inimestest ümbritsetud. Ma pidin iga päev teesklema, esinema teistsugusena kui olen, varjama kõik oma tunded. Kas sa ei mõista, mida sina mulle tähendasid? Kõik! Sa polnud ainult mees, olid mu lunastaja, mu julgustaja, mu tugi. Enne sind polnud ma midagi, sinu abiga hakkas kõik minus elama. Mu keha, mu hing, kogu mu olemus. Kuidas võid sa kujutleda, et oleksin võinud mõelda muud kui et armastan sind?

Kosti vabastas enda tema piinavalt kobavast embusest ja tõusis püsti.

— Ära aga nutma hakka, ütles ta, võimata enam oma vastumeelsust koguni varjata.

Ta hakkas põrandal edasi-tagasi jalutama, nägu süngenenud.

— Kui sa pole sellest varem mõelnud, peame me mõtlema sellest nüüd, ütles ta viimaks. Sa tead väga hästi, et ma ei või pakkuda sulle kodanlikku kodu, kuigi seda tahaksin. Mul pole ju midagi. Ei raha ega tööd. Kogu mu elu on pühendatud mu ideele. Ma ei või asutada perekonda, loobumata aatest või pean jätmata perekonna omal käel elama nii hästi, kui see suudab. Ja selgi juhul seoks see mind, vähendaks mu võitlusvõimet. Seda kõike teadsid sa juba minuga tutvudes.

Ta peatus äkki ja vaatas Saimile, vallatud uuest mõttest. Nad võiksid ehk siiski asuda ühte ja elada seltsimeestena. See ehk ei olekski nii hull. Ta fantaasia hakkas võluma juba arvukaid delikaatseid ning kauneid olukordi, mida selline elu sisaldaks. Oleks kindlasti elamus saada selline tüdruk seltsiliseks. Ta kindlusetunne hakkas tagasi tulema.

(Järgneb.)

Bolševike veretöö 25 a. eest Rakveres

Kolm suuremat massmõrva Rakveres, kus hukati kokku 82 süütut inimest

Selle Palermos hukatute auks ülesseatud mälestusmärgi purustasid bolševikud. Järjekordsel võimuhaaramisel 1940. a. suvel oli nende esimeseks mureks Rakveres kõrvaldada eelkäijate massmõrva tumm tunnistaja.

Meenutades sündmusi 25 a. tagasi peatub mõte ühel hirmsamal ajajärgul Rakvere ajaloos.

Lühikese aja jooksul, mil bolševikud olid siin võimul, korraldasid nad linnaelanikele ja ümbruskonnale kohutava veresauna. Kolmel hukkamisel: 30. dets. 1918., 6. ja 10. jaan. 1919. viidi vange Rakvere vangimajast Palermo metsa ning tapeti kolme ühishaua kaldal metsikumal kombel, kokku 82 inimest

Ligemale samapalju inimelusid hukati väljaspool Rakveret.

Veel veerandsada aastat hiljem lõhib meid kohkumus ja leppimatu vaen bolševistlike barbarite vastu, kes, aetuna elajalikust tapakirest, ilma ühegi õigusliku aluseta, hukkasid enam kui pooteistsada süütut inimest.

Võime kindlad olla, et need olid meie parimad inimesed, kodanikud, kelle südametunnistus ei harmoneerinud alatute loominimeste nurjatu tahtega. Mälestus neist olgu meile põhja ja nende ohvrite veri tiivustagu meid kõigi vahenditega võitlema selle inimkonna hirmsaima pimedus-jõudude rühmituse — bolševismi vastu.

Need sündmused langesid päevile, mil sõjaõnn rinnetel hakkas meie vägede poole kalduma. Häiritud ja ebakindlad bolševistlikud võimumehed valasid siis välja oma kättemaksu kaitsetuile vangidele.

Juba vanaaasta viimseil päevil liikusid Rakveres kuuldused, et osa vange hukatavat. See teostatigi 30. dets., mil 16 inimest tugeva valve all Palermo viidi ja seal hukati. Need ohvrid olid ka ainukesed, kelle suhtes võib oletada, et nende üle mingit kohut peeti. Seejuures võime kujutleda kohut, kus on eesistujaks harimatu, räuskav vene madrus . . .

Tribunali juhtmõtteks oli ka röövellik lööklause: „kas raha — või elu."

Mitmed hukkamõistetute omaksed käisid tribunalis ja palusid vange lunaraha eest vabastada. Enamlased olid sellega nõus. Nii päästeti mõnegi vangi elu, makstes selle eest 5—10 tuhat rubla.

Üks väljaostetuist, ärimees E. Saukas, jutustas hiljem oma päästmisest järgmist.

— See oli pärast preester Florinski tapmist, kui ta korterit rüüstati. Enamlased ei saanud jagu ühest suurest kapist ja otsisid lukuseppa, kes ukse avaks. Juhuslikult kuulsid nad siis, et ma Rakveres viibin. Pikema jututa viidi mind tribunali, kus juba teisi vange ees oli. Igal pool oli komissare ja madruseid liikvel ja vahetevahel vilksahtas ka mõne tuttava Rakvere elaniku nägu, kes koos enamlastega võimu jagasid. Nagu hiljem kuulsin, seisis minu süüdistus selles, et olin majaomanik, seega „vereimeja". Ülekuulamise ajal ilmus ruumi endine Rakvere ehitusmeister Kolk, kes komissariks' oli saanud. Näha mind ta käratas:

„Seda meest pole tarvis üle kuulata. Sellele anname niklit ja asi tahe!" Otsekohe selle järele viidi mind vanglasse. Väljahõikajaks oli üks läti ohvitser, kellel oli käes nimestik. Meie hulgast käsutati välja üks üliõpilane ja veel keegi tundmata mees. Kunagi ei unune see ahastav pilk, mille nad väljudes meile heitsid.

Vaevalt sain mõned tunnid puupüsti täiskiilutud vanglakongis viibida, kui koridoris liikumine ja kolin algas. Kaasvangid seletasid, et vange hakatavat mahalaskmisele viima.

Ka meie kongiuks avanes. Hirmutardumuses ootasime, keda välja kutsutakse.

Vangla hoovilt algas kurb rongkäik, mille taga liikusid hobused regedega, koormaks labidad ja kangid . . .

Vahepeal oli minu abikaasa punakomissaridega läbirääkimisesse astunud. Minu eest nõuti 10 tuhat rubla. Kuna summa oli väga suur ja võimatu korraga hankida, kestis kauplemine mitu päeva. Lõpuks vabastati mind 5-tuhande rubla eest."

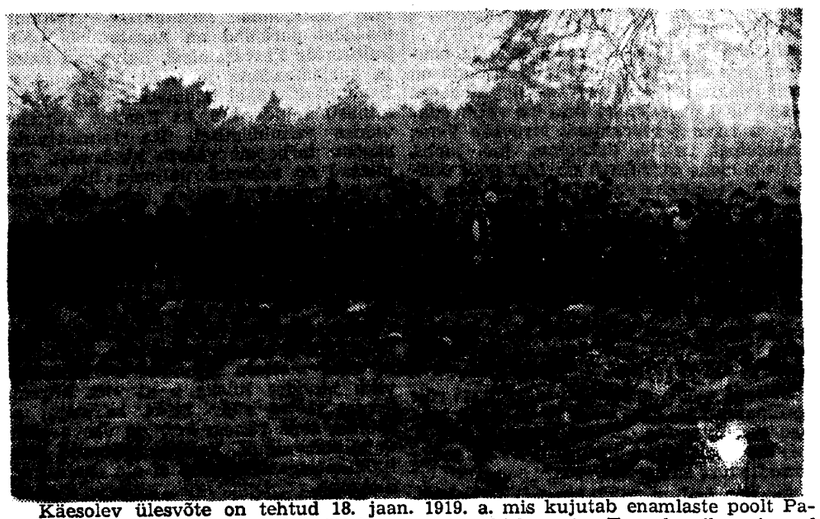

Käesolev ülesvõte on tehtud 18. jaan. 1919. a. mis kujutab enamlaste poolt Palermos mõrvatute laipu peale väljakaevamist ühishauast. Tagaplaanil seisavad mõrvatute omaksed ja tolleaegsed valitsusvõimu esindajad, kelledest on hästi tuntavad Viru miilitsaülema abi J. Tenneberg ja linna miilitsaülem G. Kütt.

Seesama pilt avaldati 1940. a. „Kommunistis" millega taheti kujutada „valge terrori ohvreid". Hoolimata sellest, et see ülesvõte Eestis üldiselt tuntud, ei kohkunud bolševikud tagasi teda oma propaganda otstarbeks kasutamast, mis tõendab nende meetodite jultunud valelikkust.

Koraalihelidel vastu surmale

6. jaan. hommikul läks oma viimsele teekonnale teine hauatäis inimesi, kellede hulgas oli ka Rakvere koguduse õpetaja Pauker. Osa surmaminejaid valdas tuimus oma saatuse vastu, muist aga nuuksusid valjusti. Neid lohutas õpetaja Pauker.

Kui valmiskaevatud ühishaud juba paistma hakkas, alustas õpetaja Pauker koraali „Las' ma lähen . . ." Alguses laulsid ainult vähesed hukatavad kaasa, kuid siis hakkasid laulma ka kõik teised. Ja nad laulsid, kuni kuulid ja püssitäägid nende elu lõpetasid.

10. jaanuaril peatus Rakveres juba hulk taganevaid punaväe üksusi. Bolševistlikud võimumehed tegid ettevalmistusi Rakverest lahkumiseks.

Samaaegselt andis tribunal käsu kõikide vangide, arvult 130, hukkamiseks.

Kuna neid oli liiga palju, otsustati nad mahalaskmisele viia kahes grupis. Vangikambreist hüüti välja 56 vangi, kellele ka kohe teatati, mis neid ees ootab.

Pimeduse saabudes jõuti Palermo metsa, lahtise ühishaua juurde. Järgnesid ettevalmistused hukkamiseks. Ühed hukatavaist paigutati pisut eemale mäekünkale ootama surmamineku järjekorda, kuna muist viidi hauakaldale.

Raksatas esimene kogupauk, mis täitis eemalootajaid halvava hirmuga. Otsusevõimelisemaile mahalastavate hulgas aga andis see hirmus vaatepilt viimast meeltheitlikku jõudu ja nad pagesid võsa suunas. Mitmed niideti maha järgilendavaist kuulidest, kuid sliski päästsid end põgenemisega 5 inimest.

Pääsemine ühishauast

Ka ühishaud andis oma sülest ühe inimelu tagasi. Aleksander Munström, kes oli kogupaugust puutumata jäänud, lebas minestanult laipad vahel.

Ta jäi puutumata ka mõrvareist, kes torkisid täägiga läbi või purustasid hukatuil kolba, kes veel vähegi elumärki avaldasid. Kui kõik oli vaikseks jäänud, ronis ta hauast välja ja läks pimeduse katte all koju, kus ta aga hiljem hirmsate läbielamuste tagajärjel suri.

Peale 56 inimese mahalaskmisele viimist jäi vanglasse veel üle 70 meeltheitva vangi. Palermost tagasitulevad mahalaskjad pidid ka nemad hukkamisele viima. Kuid nende saatus kujunes õnnelikumaks. Valgete vägede peatse sissetulemise hirmul olid vahepeal põgenenud tribunali liikmed ja punased vangivalvurid. Vangla personalist olid järgi vaid valvur Timoleon ja kirjutaja Prink. Üheskoos otsustasid nad vangla uksed avada ja seesolevad vangid vabastada. See kõik aga ei läinud nii libedalt korda nagu kavatsetud. Surmamõttega läbiimbunud vangid ei suutnud järsku kohaneda olukorraga ja kiirelt kaduda. Vahepeal jõudis kohale tänaval liikuv patrull ja päris aru vanglas valitseva segaduse üle. Kuid Timoleoni ja Prinki meelekindluse tõttu suudeti sliski punaste kahtlused hajutada ja nad lahkusid.

Nüüd avati uuesti vangla väravad ning ööhämaruses valgusid vangid laialt päästvasse vabadusesse.

•

Enamlaste võimuloleku ajal Rakveres kordasaadetud veretööde kohta kirjutatakse selleaegse Viru maakonna miilitsa ülema abi J. Tennebergi poolt 18. jaan. 1919. a. kokkuseatud aktis muuseas järgmist:

„Lühikese aja jooksul, 16. dets. 1918 — 11. jaan. 1912., millal enamlased Rakveres võimul olid, hukati nende poolt siin vägivaldsel, toorel kombel umbes pooteistsada kodanikku, kes osalt ümberkaudseist valdadest olid võetud. Haudadest, millede kallastel surmaotsused olid täide saadetud ja milledesse tapaohvrite surnukehad olid paigutatud, leiti kolm ühishauda linna karjamaal, linna surnuaia ja Palermo lageda vahel olevast metsast, umbes ½ versta linna majade piiridest eemal.

Hauad kaevati lahti 17. ja 18. jaan. 1919. Nendest leiti üldse 82 laipa, mis sugulastele mahamatmiseks välja anti. Haudade lahtikaevamist toimetasid vangistatud enamlased. Pea kõik laibad olid hirmsasti purustatud ja paljaks röövitud. Kehadel leiduvad märgid tõendasid eriti elajalikult toorest tapmiseviisi ja piinamist. Mõned olid ka täiesti ilma haavadeta, keda elusalt oli hauda aetud ja seal lämbunud."

Mälestatakse punase terrori ohvreid

10. jaanuaril toimub noorte mälestus-rongkäik Palermo metsa, kus bolševikud 25 aasta eest surmasid kümned süütud inimesed

25 aasta eest võimutses Rakveres bolševistlik terror, mis lühikese aja jooksul nõudis ohvreiks ligi 150 inimelu Rakverest ja selle ümbrusest. Suuremad mahalaskmised leidsid Rakveres aset 30. dets., 6. ja 10. jaanuaril, kus Palermo metsas mõrvati metsikul kombel 82 rakverlast ja Virumaa elanikku. Nüüd, mil bolševike veresaunast möödunud 25 aastat, on Eesti Noorte Viru malev otsustanud seda kurba tähtpäeva tähistada mälestusrongkäiguga terroriohvrite hukkamispaigale.

Mälestusrongkäik toimub esmaspäeval, 10. jaanuaril. Rongkäigust võtavad osa Eesti Noorte poiss- ja tütarlasteüksused ning koolinoored. kes kogunevad kell 8 õhtul 2. algkooli juurde, kust alustatakse liikumist terroriohvrite hukkamispaigale Palermo. Siin asetab Eesti Noorte nimel pärja E. N. Viru maleva juht E. Aavik. Järgneb vastavasisuline deklamatsioon ja Rakvere linnapea K. Tõlpuse sõnavõtt. Leina ja mälestushetki kaunistab Omakaitse Viru maleva orkester. Terroriohvrite mälestamine lõpeb eesti rahvushümniga.

Terroriohvrite hukkamispaigalt kõrvaldasid bolševikud Rakvere elanikkonna poolt sinna püstitatud mälestusmärgi. Eesti Noorte algatusel ja Rakvere linnavalitsuse kaasabil püstitatakse nendel päevadel sinna aga uus jäätine mälestusmärk, mille juures toimub ka 10. jaanuaril terroriohvrite mälestamine.

Rakveres hakatakse korraldama kultuurhommikuid

Eesti Noorte Viru maleva talvises töökavas seisab kultuurhommikute korraldamine Rakveres. Esimene selline üritus toimub pühapäeval, 16. jaanuaril, millega tähistatakse ühtlasi ka Rakvere vabastamist bolševike terrori alt 25 aastat tagasi. Kultuurhommiku kavas on päevakohane kõne, kuna kunstilise osa täidavad Rakvere teatri segakoor, omakaitse orkester ja noorte ettekanded.

Või müügikohustus valdades jaotamisele

Kõrgematoodangulistele karjadele suurem kohustus

Virumaa põllumajandusameti poolt on valdadele teatatud või müügikohustuse üldnormid ja antud ka juhendid või müügikohustuse korrapäraseks jaotamiseks piimakarja- ja ühelehmapidajate vahel.

Valdades jaotavad või müügikohustuse piimakarja ja ühelehmapidajate vahel selleks moodustatavad komisjonid. Komisjoni koosseisu kuuluvad: vallavanem, valla põllumajandusjuht, piirkondade põllumajandusjuhid ja naabervalla põllumajandusjuht. Komisjoni tööst võtab osa ka esindaja maakondlikust põllumajandusametist, koordineerides ja jälgides või müügikohuste jaotamise käiku ning selle tulemusi. Maakondlikus ulatuses peab või müügikohustus ükskasjaliselt jaotatud olema lähema kahe nädala jooksul.

Või müügikohustuse jaotamisel võetakse arvesse piimakarjade toodanguvõimet, millele vastavalt määratakse normid selle või teise majapidamise osas. Nii nõutakse majapidamistelt, kus on kõrgematoodangulisemad piimakarjad, ka võinormi osas suuremat kohustusliikku panust. Või müügikohustuse jaotamisel tuleb arvestamisele ka perekonnaliikmete arv. Viimaste arvel väheneb võinorm perekonnaliikmete aastase omatarviduse võrra. Nii näiteks rohke perekonnaliikmete arv võib põhjustada ühelehmapidajate juures võinormi ärajäätmist.

Erialakonsulendid kõnelevad Avispeal ja V.-Maarjas

Kohaliku jaoskonnakonsulendi korraldusel toimuvad tootmislahingu selgituskoosolekud, kus esinevad sõnavõttudega jaoskonnakonsulent H. Varik ning erialakonsulendid E. Voitk ja A. Taliga. Kõneldes loomakasvatuslikest küsimusist.

Eelmärgitud koosolekud toimuvad 15. jaan. algusega kell 17 Avispea külas ja 16. jaan. kell 14 V.-Maarja seltsimajas. Peale kõnede demonstreeritakse ka põllumajandusliku sisuga filme.

Mootorspordi ring alustab tegevust

Reedel, 14. jaan. kell 18.00 algab tegevust Viru noorte maleva Rakvere malevkonna mootorspordi ring, mille tegevuskavas on ka mudelite ehitamine.

Ringi tegevusest osavõtjate vanuse alammääraks on 12 a. Osa võtta on võimalik ka noortel — käitisnoortel, kellel tegevuse vastu huvi olemas, kuid pole veel noorte organisatsiooni liikmed.

Tegevus toimub kord nädalas maaameti ruumes, Rahvamaja t. 1 autotehnik F. Orveti juhtimisel.

Osavõtjaid palutakse end registreerida noorte maleva staabis.

Rakvere noorte malevkonna juures alustab tegevust elektri eriala ring

Viru noorte maleva ruumide kitsikuse osalise lahenemisega alustab tegevust side- ja elektriala ring 11. jaan kell 18.30 Viru maaameti ruumes Rahvamaja t. 1.

Ringi tegevusest võivad hakata osa võtma noored, eriti käitisnoored, kes pole veel organisatsiooni liikmed, kuid kavatsevad seks hakata.

Osavõtt on soovitav neile, kel elektriküsimuste vastu vastav huvi, või kavatsevad selle ala valida oma tulevaseks elukutseks.

Tegevus toimub kord nädalas teisipäeviti. Ringi tööd hakkab juhtima maleva vastava eriala juht raadiotehnik A. Lammas. Osavõtja vanuse alammääraks on 14 aastat.

PIMENDAMISE AEG

8. jaanuarist kuni 11. jaanuarini on kella 15.05—07.25.

„VIRUMAA TEATAJA" nr. 3.
Laupäeval, 8. jaanuaril 1944. a, Lk. 3.

Eesti rahva vabadusvõitlus 25 a. eest

Meie üldpealetung areneb hoogsalt

Nähes meie relvade pidevalt kasvavat edu, otsustab sõjavägede ülemjuhataja asuda üldisele vastupealetungile. Kavas on võtta N.-Vene 6. diviis kolmest suunast koordineeritud löökidega tangide vahelt.

Vastava põhiatiiva haaramiseks tegutses meie merelaevastik selleks eriliselt formeeritud dessantpataljoniga.

Vastase lõunatiiva haaramiseks oli ette nähtud: 1 ratsapolk, kõvendatud patarei ja ühe jalaväe üksusega Järvamaa kaitsepataljonist.

1., 4. ja 5. polk pidid peale tungima otse ida sihis.

Rinde üldine pealetung algab 7. jaan. 1919. Viru rinde keskkoha pealetungi kandsid peamiselt soomusrongid. N.-Vene E. diviisi vastupanu eriti raudtee piirkonnas oli pea täielikult hävinenud.

Raudteest lõuna ja põhja pool püüdsid jalaväepolgud kogu jõuga arendada ja laiendada soomusrongide poolt saavutatud edu. Seejuures abistasid neid ka soomusrongide dessant-üksused.

1. polk ühe patarei ja kalevlaste maleva toetusel jõuab juba 7. jaan. jooksul Kuusalu-Aukülа joonele.

Lõunapool vallutab 5. polk tormijooksuga Albu mõisa, saades sõjasaaki. Vaenlane taganeb Aravete poole.

8. jaan. hommikul jõuab meie sõjalaevastik Loksa lahte. Kohe avatakse laevakahureist tuli ja dessant, mis täiendatud 2 soome rooduga, läheb maale. Seejärele taganevad enamlased meie tule all Vihasoo sihis. Paaris kohas vaenlase vastupanu leides, vallutab meie dessant Kolga küla.

4. polgu eelsalgad jõuavad õhtuks Valgejõe joonele, kuna polgu peajõud peatuvad Urita-Remba-Kõnnu-Kolga küla liinil.

Soomusrongide dessantsalgad peksavad päeva jooksul punased välja Annenhofi, Lehtse ja Toisi mõisast ning Poriku külast Rongid peatuvad Lehtse all, kuna tee on pikalt lõhutud, mille parandamiseks kulub terve päev.

5. polk jõuab oma ettenähtud positsioonile Ambla-Leppsilla-Lehtse joonele. Ambla vallutamisel saadi tublisti sõjasaaki.

ALGAB TÜTARLASTE ORGANISEERIMINE MAAL

Viru tütarlaste malev korraldab juhtidele õppepäevad

Tütarlaste organiseerumine Eesti Noortesse Virumaal jätkub. Eriti ladusalt areneb see maakonna keskuses Rakveres, kus vastav juhtidekaader endistest gaid- ja kodutütardejuhtidest on üksmeelselt tegelikule tööle rakendunud. Nüüdsest peale kandub juhtide leidmine ja väljaõpe ka maakonda: valdadesse ja muisse keskusisse, koolidesse ja käitistesse. Seks otstarbeks korraldab Viru tütarl. malev lähemal ajal alljuhtidele õppepäevad, kestvusega kuni 3 päeva. On kavatsus nimetatud õppepäevi läbi viia Rakvere lähedal asuvas Mõdriku majapidamiskoolis, milleks Viru tütarl.-juhil ja Mõdriku koolijuhatajal on omavaheline eelkokkulepe olemas. Transpordi küsimus ei peaks enam takistuseks olema, kuna ühine suusamatk (neil, kes omavad suusad) või saanisõit annab kõigele muule veel oma erilise võlu juurde. Ja 6—7 km rännak sobiva ilma puhul jalgsigi (pakid viiakse hobusega) on aina terviseks ja karastuseks.

Võidakse ju küsida: miks siis linnast välja „kaugele"? Just seda me taotlemegi: eemale linna õhkkonnast ja lähemale loodusele ning kõigele sellele, milles näeme tütarlaste tulevikusihte ja ülesandeid ning mis oma tegelikkusega juhib ja viib neid meie eesti kodu taasülesehitamisele meie õilsate eesti esiemade hingepuhtuses, aususes ja truuduses oma perekonna, maa ja rahva vastu.

On palju räägitud laastavaist tormidest ja tuultest, mis meie maast üle käinud. Näeme ja kuuleme kõikjal, millises raskes olukorras on meie maanoorsugu, eriti mis puutub tema vaimuellu, vabaajaveetmisse või meelelahutusse, rääkimata sellest, kas tal enesearendamiseks või muudeks säärasteks üritusteks üldse võimalusi on.

Tütarlaste organiseerimine maal on vajalik eelaste ja liili suures orgi-ahelikus ja annab tulevikus naisteorg.-idele juba kindla ettevalmistuse ja väljaõppe omandanud suure väärtusega eelkasvu. Pole seepärast kaugeltki ükskõik, kelle kätte emad maal usaldavad oma tütarde organiseerimise ja juhtimise. Oma mõjuva sõna saavad nad kaasa öelda sellega, kui nad kohtadel, valdades ja muis keskusis, ise tegelikult käed külge panevad, aidates leida juhte, nõuandjaid ja usaldatavaid kaastöölisi ning ise oma esindajate kaudu ka osa võtavad tütarlaste üritusist, mis korraldatakse suuremais keskusis. Eriti teretulnud ses mõttes on meie kodundus-, majapidamis-, täiendus-, alg- ja keskkoolide naisõpetajate ja -lõpetajate, aga ka kõikide end. gaidide, kodutütarde ja teiste noorsooorgide tegelaste ja juhtide kaasatulek ja osavõtt tütarlastele määratud ettevõtteist ning üritusist.

Kavatsuste kohaselt toimuksid Viru tütarlaste maleva korraldusel juhtide õppepäevad 29., 30. ja 31. jaan. k. a. Viru maakondlikus ulatuses ning haaraksid tütarlaste orgi nii sisult kui ka struktuurilt. Praktilistest aladest leiaksid käsitlemist: käsitöö (mänguasjad), õppetöö köögis, lauakatmine (tegeliku külaliste vastuvõtuga), tutvumine Mõdriku kooli majapidamisega, uute laulude õppimine, võimlemine ja suusatamine, lõke jne. Lektoreina ja kõnega on palutud esinema Eesti Noorte peastaabi ülem G. Kalkun, tütarlaste üldjuht L. Juske j. t.

Viru tütarlaste malev loodab, et vallad, koolid ja käitised igaüks vähemalt kahe esindajaga (1 tütarlaps, 1 vanem) neist õppepäevist osa võtavad.

Õppepäevist osavõtta soovijail teatada endast Viru tütarlaste malevale Pikk t. 18 Rakveres, kirjalikult, isiklikult või telefonil 1-37, märkides ära järgmist: nimi, aadress, sünniaeg, praegune tegevus, kas ja millises noorteorgis varem tegutsenud, kas vajab Rakveres öökorterit, kas saab kaasa võtta rahvarilded, suusad ja -varustuse. Registreerunuile saadab Viru tütarlaste malev kohe täpse õppepäevade kava välja. Registreerida kuni 15. jaan. k. a.

Viru tütarlastejuht.

Pauluse koguduses sündivus surevusest suurem

Möödunud tegevusaasta Rakvere Pauluse koguduses oli kõigiti edukas. Aasta jooksul oli koguduse juurdekasv 240 inimest. Kogudusel on praegu 1906 liiget, 1924. a. olnud 1666 asemel. Samuti on märgata tunduvat tõusu ristitute, õnnistatute, laulatatute ja armulaualiste arvus. Aasta kestel ristiti 80 (59) last (sulgudes 1942. a. andmed). Samal ajavahemikul maeti 31 (28) inimest. Seega on ristitute arv maetute arvust enam kui kaks korda kõrgem. Õnnistati 81 (62) leerilast ja laulatati 29 (19) paari. Armulaual on aasta jooksul käinud 449 (329) inimest. Peale selle on kodus armulauale võetud 5 naist. Mitmesuguseks otstarbeks on annetustena laekunud 6.552,96 rm.

Mainimist väärib aasta jooksul ettevõetud küllaltki ulatuslik oreli uuendamine ja ümberehitamine.

RÄGAVERERST

Rägavere vald elektrifitseerub

Detsembri lõpul oli J. Truuver'i algatusel Rägavere vallamajja kokku kutsutud elektriühistu asutamise koosolek. Koosolekul lähemaid seletusi andsid Põllumajanduse Keskvalitsusest Tallinnast elektriasjanduse eriteadlane Hanson ja agr. Tarmet.

Peale pikemate seletuste otsustati ellu kutsuda Rägavere elektriühistu. Koosolekul võeti vastu elektriühistute normaalpõhikiri, mis saadeti ühisuste liidule registreerimiseks. Asutajate liikmetena kirjutasid põhikirjale alla J. Truuver, J. Loorents, J. Vaher, A. Tiitsu, A. Uustalu, K. Lauringson ja R. Käba.

Rägavere vallas on juba elektriga varustatud Vaeküla ja Mõdriku ümbruskonna talud. Valla keskusesse kavatsetakse kõrgepinge liin ehitada Vaeküla riigimõisast.

Kultuurimärkmeid

„Karin ja Indrekus" külalistena Kaarli Aluoja ja Lisl Lindau

Rakvere teatris toimuvad 22. jaan. kell 19.30 ja 23. jaan. kell 14.30 „Karin ja Indreku" ettekanded, kus peaosades esinevad külalistena Kaarli Aluoja ja Lisl Lindau. Mõlemad Eesti Draamateatrist ning on mänginud hea eduga 2 aastat neis osades.

Laupäeval, 8. jaan. õhtul „Kalurid".

Pühapäeval, 9. jaan. päeval „Kalurid" ja õhtul „Naisin ingli".

Sordi- ja seemnevilja küsimusest Eestis

M. Pilli kõne kokkuvõte E. Sordiparanduse seltsi avamisel 30. märtsil 1919. a.

Praegu on meil põllumajanduses üheks keskseimaks probleemiks seemneküsimus. Nimelt on meil olemas iga viija alal küllaltki häid omamaiseid sorte, meil on aga tõsist muret nende sortide hoidmise ja paljundamisega sõjaaegsetes rasketes oludes. Kakskümmend viis aastat tagasi olid meil hoopis teised mured, siis ei olnud meil sorte ega sordiaretust. Kogu see tohutu töö on tehtud meie iseseisvuse ajal hindamatult suure püüdlikkuse ja armastusega.

Kahekümne viie aasta eest — 30. märtsil 1919. a. asutati E. Sordiparanduse Selts, kes on juhtivalt seda tööd teinud.

Nimetatud seltsi avakoosolekul esines ülevaatega olukorrast M. Pill, kelle sõnavõtu kokkuvõtte toome allpool koosoleku protokolliraamatu põhjal, kuna sellest näeme millised probleemid olid siis akuutsed ja kust võime paralleele tõmmata praegusegi olukorra kohta.

Meie aga peame tõendama, et need tookord asutatud seltsid on oma tookordsed tegevusülesanded — uute sortide loomise ja endiste parandamise — täiel määral täitnud. Nüüd jääks meie sooviks, et need seltsid, asunud alles hiljuti pärast mõneaastast varjusurmas olekut tööle, oma uued tööülesanded — sordivilja paljundamise ja otstarbekohase levitamise — sama õnnelikult lahendavad.

„Karjakasvatuse tõttu tõuseb juurviljaja heinakasvatamine. Äranähes, et vanad sordid maa harimise ja väetamise kulusid ära ei tasu, nõutakse ikka suuremal arvul paremate sortide seemneid. Aiaviljade seemnete nõudmine kordub igal aastal. Suurem osa tarvisminevaid seemneid tuuakse välismaalt. Hiljuti lubati Põllutööministeeriumile umbes üks miljon marka välismaalt seemnete sissetoomiseks.

Peale raha oma maale jäämise on oma maalt seemnete saamisel see headus, et oma maa seeme, kui meie oludega harjunud, paremat ja kindlamat saaki annab, kui võõrsilt toodud seeme.

Niihästi teravilja, heinataimede ja suurema osa juur- ning aiavilja seemneid on meil võimalik ise kasvatada. Meie ei peaks üksi oma jaoks, vaid ka väljavedamiseks seemet kasvatama: teravilja Vene, linaseemet Belgia, Saksamaa jne. jaoks. Meie punane ristikhein on igal pool otsitav. Et seemnekasvatamisel edu oleks, on tarvis, et sordid parandatud oleksid. Teiste kultuurmaade sordid annavad suuremat saaki kui meie omad, niipalju kui meil neid üldsegi olemas on. Seda tõendavad need vähesedki meil korraldatud sordi-võrdlus katsed.

Kui suurt kasu Saksamaa ja Ameerika paremate sortide kasvatamise läbi saab, seda võime arvuliselt kindlaks teha.

Et seda saada, selleks on tarvilik, et riik sordiparanduse tööd ka toetaks. Seda teevad ka Ameerika, Rootsi ja teised riigid, kes sordiparanduse-aretuse tööle on määranud suuri summasid.

Sordiparanduse tööd tehakse: üksikisikute, ühisuste ja valitsuste eestvõttel.

Meil on mõned sordiparandajad olemas, mõned neist esimesed kogu endisel Venemaal,

aga viimasel ajal, iseäranik sõjaolude tõttu on selles asjas seisak ja võib loota, et praegu asutamisel olev Eesti Sordiparanduse Selts ja Eesti Seemnevilja Ühisus seemne ja sordikasvatamise edendamiseks meie maal kaasa mõjuvad."

Okaspuuseemnete kogumisele tähelepanu

Meie rahva tuleviku huvides on tähtis kõige otstarbekohasem ja ratsionaalsem maapinna kasutamine. Talundite maadest paremad on kasutamisel põllukultuuride kasvatamisel, halvemad heina- ja karjamaadena ja osalt ka metsa all. Peab märkima, et talumetsade osa on suur niihästi talude kui ka linnade küttetarviduse rahuldamisel. Ka talumetsadest saadav tarbepuit väärib hindamist. Talu metsad on aidanud paljusid üle majanduslikkudest raskustest, teda võib nimetada roheliseks kullaks.

Arvestades metsade tähtsust, tuleb nende eest hoolitsemisele ja nende seisukorra paranemisele omistada suurt tähelepanu, eriti just ajal kus metsade kasustus ületab juurdekasvu piirid.

Talumetsad on üldiselt väikese täiusega ja esineb rohkesti uuenemata kõnnustikke ning metsata lagendikku. Talu tuleviku huvides tuleks need viia kiiremas korras metsa alla. Mida kiiremini see sünnib, seda vähem kulu ja vaeva nõuab ta taluomanikult. Vanade rohtunud raiestikkude taasmetsamine ei ole enam kerge ülesanne.

Võimaluste piirides saavad ehk metskonnad taluomanikke abistada istutusmaterjali soetamisel. Okaspuude seemet on aga kõige parem ja otstarbekohasem ise koguda metsaraiumise hooajal. Töö on kerge ja hõlbus ja selletõttu jõukohane naistele ja vanematele lastele.

Niihästi männi kui ka kuuse seemned valmivad oktoobris ja varisevad märtsis ja aprillis. Seega praegu on õige aeg käbide kogumiseks.

Kõige kohasem on käbisid korjata täiskasvanud puudelt, mis lankidel maha raiutakse. Kui seda tehakse kasvavatelt puudelt, siis tuleb tarvitusele võtta ettevaatuse abinõud, et hoiduda okste murdumisest,

Kõige paremat seemet annavad keskmises elueas seisvad, kaunis vabalt ja soemas kohas kasvavad puud.

Seemne kogumisele asudes on otstarbekohane kindlaks määrata külviks vajalik seemnehulk. Ühe ha peale lapikülviks kulub umbes kaks kilo puhast seemet. Hektoliiter männi käbisid annab umbes 0,7—0,8 kg ja hl kuusekäbisid umbes 1—1,5 kg. puhastatud seemet. Nii peaks ühe kg seemne saamiseks koguma umbes 7—8 setverikut männi käbisid ja 3—4 setv. kuuse käbisid.

On tavilik hulk käbisid korjatud, tuleb asuda nende lüdimisele. Et see kergemini toimuks, on tarvilik käbide kuivatamne. See võib toimuda kas rehetoas või saunas tarjadega partel või tugipuudel. Käbisid segatakse siin raputamise teel, kusjuures seeme variseb kas põrandale või alla laotatud riidele. Kõige sobivamad selleks otstarbeks on plekkidega viljakuivatised. Käbid laotatakse siin 30 sm paksuse kihina kuivatusplekile, kus neid päeva kestel korduvalt segatakse. Kuivatamine kestab 36—40 R soojuses 2—3 päeva, mille lõpul veel käbid säbi sarjatakse.

Edasi järgneb seemnest tiibade eraldamine, mis on kogu asja juures tülikamaid toiminguid. See toimub kas seemne kotti jalgadega tampides, kootidega pekstes, tugeva nahkkindaga sõelal hõõrudes või mõnel muul teel. On see tehtud, on kerge seemet puhastada tiibadest ja muust prügist tuulamise teel. Võib selleks eduga kasutada ka põlluvilja tuulamismasinat.

On seeme puhtalt käes, tuleb selgitada tema väärtus, eriti aga idanemisprotsent.

Kodusel teel võib see toimuda kas kahe vildi vahel, vati vahel, mitmekordsel kuivatuspaberil, mullas jne. niisutatult toatemperatuuris. Katseks võetakse harilikult 100 seemnetera ja jälgitakse idanemist kolme nädala kestel. Lõpuks eraldatakse idanenud ja idanemata seemned ja arvutatakse idanemisprotsent.

Kuna head seemneaastad korduvad meil tavaliselt 4—5 aasta järele, siis niisugusel korral on kasulik koguda seemet rohkem ja seda alal hoida õhukindlates klaaspudelites püsiva madala temperatuuri juures. Alalhoidmiseks määratud seeme aga peab olema hästi kuivatatud ja nõu võimalikult täis.

Hädakorral, kui töökäte puudusel lüdimine võimata, võib tarvitada külviks ka käbisid. See aga on tülikas, kuna väljakülvatud käbisid on tarvilik liigutada, et seeme satuks mulda.

Kuna männi- ja kuuseseemne kogumine on kergesti teostatav ja tohiks olla huvipakkuv eriti noorsoole, siis ei ole raske ülesanne koguda järgnevaks kevadiseks metsakülviks seeme vähemalt oma kodutalu jaoks. See on tõeline loov töö, millega aitame katta raiestikud ja vähetootvad alad rohelise metsaga.

A. Kalda,
Virumaa metsanduskonsulent.

Dir. Mihkel Pill 60-aastane

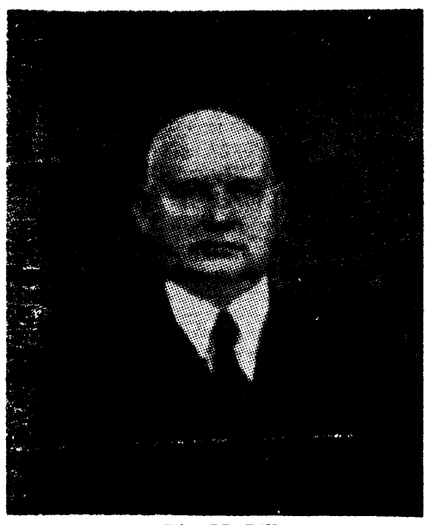

Dir. M. Pill

„... Võtad lihtsalt käärid kätte ja lõikad, sest 10 a. tagasi olid kõik põllutööajakirjad Pilli 50 a. juubeli kirjutusi täis. Palju sellest ajast Pill muutunud ei ole, ainult et hulk uusi sorte, põllumehe kalendreid ja halle juukseid on juure tulnud ..."

Nii väljavõte ühest kirjavahetusest seoses dir M. Pilli juubelikirjutisega. Ja varustatult kääridega asudki, nõuandekohaselt, juubeliartiklit koostama.

Sündinud 1883 a. (uus kalender tegi juubilari aasta võrra nooremaks A. M.) Tarvastus õppis ta Tartu ülikoolis 1906—1916. loodusteadust ja agronoomiat. Kaua küll, 10 aastat, — ja ikkagi jäi tal ülikool lõpetamata. Aga ega see olnud laiskuse, „kõva pea" ega pummeldamise süü, — neid patte pole Mihkel Pillil olnudTema stuudiumi aeg kulus suuresti tegevusele väljaspool ülikooli. „Noor Eesti" liikumine tõmbas ka tema kaasa."

Ja — „Eesti ajal oli (Ja on olnud sellel kohal ka punaste lammutamisrohkel aastal, on praegu ja loodame et ka siis, kui jälle ring täis on saanud. A. M.) M. Pill E. Sordiparanduse Seltsi asutajaid ja selle katsejaama — Jõgeva Sordikasvanduse juhte, — mis peagi arenes M. P. ja tema kaastööliste teenetel meie ja Balti riikide suuremaks ja tunnustatumaks katsejaamaks".

Sellega oleksime soovitatud käärilõiked teinud ja need annavadki ehk pildi tänase juubilari tööst, isikust ja sõprade-kaaslste suhtumisest juubilarisse.

Ei julge meie püüdagi vähegi ammutavalt asuda loetlema selle Eesti põllumajandusliku eri-teaduse ühe esimese ja viljakama töömehe saavutusi olgu teadlasena, teaduse viijana eesti põllumehe kätte väga mitmesuguste võtete ja ettevõtete kaudu.

Kes suudaks kaaluda selle uurimis- ja katsetööks kulutatud energia, kes oskaks hinnata selle saavutatud tulemuste mõju ja kasu meie põllumajandusele. Kes loetleks kirjutised, millised ilmunud eriraamatuis, brošüüres, ajakirjus, aja- ja lendlehtedes jne, kes arvaks kokku need kõned ja sõnavõtud milledes juubilar on püüdnud viia edasi meie põlluteadust. Aga meie ei tahagi täna seda teha. Täna on vaid pisike tähtpäev, et soovida õnne, jõudu, anda üle kontingendiaja kingid ja taas sukelduda töhe, sest veel on juubilaril — tüsedal mulgimaalt võrsunud Eesti nisu-isal — jõudu, tahet ja tervist.

Kunagi, kauges-kauges tulevikus tehakse elutöö bilanssi, käesolevad „käärilõiked" olgu mõeldud tervituseks „Virumaa Teatajalt", kelle veergudelegi on ulatunud juubilari töövilja — väärtusliku kaastöö näol.

A. M.

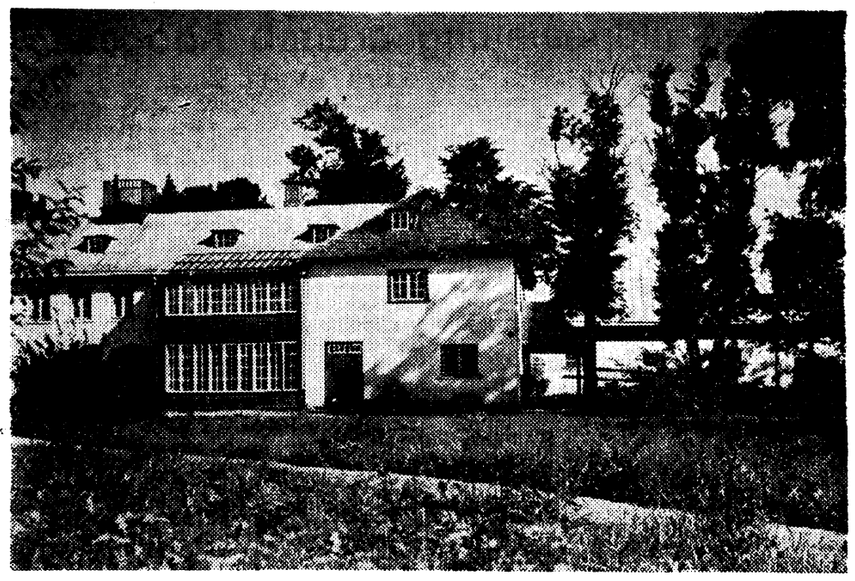

Jõgeva Sordikasvanduse laboratoorium — hoone milles on teostatud väliste katsetulemuste läbitöötamine.

Inglismaa hingusele minev kaubalaevastik

Esimese maailmasõja puhkemisel oli Põhja-Ameerikal ainult 3 milj. brt suurune kaubalaevastik, ta jäi lootusetult maha Inglismaast, kelle käsutada oli 19 milj. brt, ja Saksamaast, kes omas 5½ milj. brt. Võõrad lipud kadusid USA sadamaist. Kaubad kuhjusid USA-s, prahikulud ja laevahinnad tõusid hüppeliselt. Tuli teha kaugeleulatuvaid otsuseid. Ning juba 1916. aastal toimus Ameerika kaubalaevastiku hoogus väljaehitamine, kuid alles aastal 1922 saavutati kõrgeim, 14 milj. brt-ni ulatuv tonnaaž, ja jõuti käegakatsutavasse lähedusse Inglismaale (18 milj. brt).

Ameerika juhtimispretensioon hakkas ikka enam esile tungima ja nimelt seda suuremal määral, mida enam inglased sattusid uude Euroopas valitsevasse kriisi. Merchant Marine Act 1936 põhjal asutasid ameeriklased Shipping Board'i asemele United States Maritime Commission'i.

Varsti pärast teise maailmasõja puhkemist kõlasid taas inglaste appihüüded üle ookeani,mille tagajärjel 1941. a. sõlmiti laevasõiduleping, millega Ameerika kohustus müüma Inglismaale suurel arvul laevu ja üle võtma briti laevaliine.

Praegusel ajal peaks Ameerika-Inglismaa vahekord uute laevade ehituse alal olema 5:1 Ameerika kasuks. Ka edaspidi muutub see vahekord Inglismaa kahjuks, sest briti laevad sõidavad peaasjalikult otsestes sõjatsoonides ,mille tõttu allveesõjast tingitud kaotused on nende hulgas suuremad.

Nüüd tuntakse Inglismaal suurt muret laevasõidupositsioonide suhtes pärast sõda. Seekord püüavad ameeriklased kõik teha ,et sõjaotstarveteks ehitatud laevad oleksid sobivad kasutamiseks ka pärast sõda. Edasi on Washingtonis aru saadud, etsubventsioonide süsteemi tuleb muuta ja kolmandaks valitseb USA-s nüüd kindel ekspansioonitahe, nimelt tahetakse tulevikus avarduvat kaubavahetust teostada mitte Inglismaa, vaid oma laevastiku abil. Igal juhul nõudis admiral Land, United States Maritime Commission'i juhataja, et vähemalt 50% USA väliskaubandusest peab toimuma Ameerika laevade vahendusel. Inglismaa peab sellega arvestama, et tema üldtonnaaž sõja lõpul on kaugelt madalam kui enne sõda; pealeselle on siis enamus laevu vananenud ja ära kulunud.

Emal abiks olen...

Laps õpib mängidesja mängib õppides

Igale perenaisele ja emale on südamelähedased küsimused, mis puudutavad last ja lastekasvatust. Iga ema tahab, et tema lapsest kasvaks tubli töö- ja teoinimene. Tööd tegema õpib kõige kergemini mängides, mispärast iga ema peab hoolitsema selle eest, et ta lapsel oleks küllalt isetegevust. Kõik lastemängud põhjenevad tungil ise midagi teha, ise midagi luua. Laste terved päevad kestvad toimetused on samuti omamoodi töö, uue loomine.

Kuid lapsed ei tunne ühtegi ilusamat mängu ega tegevust, kui täiskasvanuid nende töös aidata.

Väikesed tüdrukukesed on õnnelikud, kui nad tohivad väikese luua ja pühkelapiga emale koristustööde juures abiks olla, ehk kui nad tohivad oma nukkude pesu pesta, seebitades ja kolkides, täpselt nii nagu nad on näinud seda tegemas täiskasvanuid. Poisikestel ei ole aga huvitavamat mängu, kui enese või mõne õe-vennakese rakendamine vankri ette, et sellega siis kokku vedada kive, kuivanud puulehti, ehk täita oma vankrit liivaga.

Suur on aga väikeste rõõm, kui nende tegevus ja töö täiskasvanute poolt tunnistatakse tõesti kasulikuks tegevuseks, nagu emale pliidi jaoks puude toomine ehk väikeste õienduste ja käikude tegemine ema eest, nagu kirja postkasti viimine, poest leiva toomine jne. Kes niisugusel silmapilgul on vaadelnud oma lapse nägu, see teab kui tõsine ja täis sisemist uhkust on lapse näoke hinnates oma ülesannete tähtsust.

Lapse mäng on lapse maailmaks, millele ta suhtub suurema tõsidusega. Kui meie laseme lastel osa võtta täiskasvanute tööst ja tegevusest, kasvab ja areneb lastes teadvus, et nad ka midagi suudavad, et nad oma tööga on osakesed meie igapäevasest elust ja muredest. Ja, teine'ord tunnevad lapsed oma tööosa olevat nii tähtsa ja tingimata tarviliku, et nad ilma nende kaasabita arvavad seisma jäävat kogu elukäigu.

Ema talitab õieti, kui ta lapse tegevustungi ära kasutab lapse tööle õpetamiseks.

Laps ei oska ju sagedasti tööd teha õieti, ta tihti tülitab ja segab meid enam, kui aitab, kuid lapse abi eemale tõrjudes, ei julge laps tulla enam teinekord oma abi pakkuma, ja siis teda tööle käsutades teeb laps seda vastumeelt, sunnitult ning töö tundub talle palju raskemana. Kui laste teotsemisetungi mitte õieti ei suunata, siis hakkavad lapsed, eriti poisid kergesti ulakusi tegema, et omale leida küllalt tegevust. Ka on lapsed küllaldase tegevuse puudusel pahurad ja jonnakad.

Ema talitab õieti, kui ta lapsel lubab end aidata kõiges, milleks laps on võimeline. Lapsed omandavad hea juhtimise juures varsti osavuse ja oskuse ning osutuvad varsti emale tõelisteks abideks. Liiga väikestele lastele ei tohiks anda raskeid ülesandeid. Millised tööd lapsele sobivad, see oleneb peale lapse vanuse ka tema arenguastmest, vilumusest ja töö iseloomust. Alguses on parem lapsel lasta ema lihtsalt aidata kergemate tööde juures, nii et laps teeb sama tööd mis ema, alles hiljem anda iseseisvamaid töid ja lasta last töötada üksi. Lapsel tuleb lubada töö vahel aeg-ajalt puhkust. Töö väsitab last kiiresti. Tüdimus ja üleväsimus võivad samuti kui last töö juurest eemale tõrjumine kasvatada neis põlgust töö vastu ja tööst hoidumise tahet. Juba kolme-nelja aastaselt tahavad lapsed oma abi pakkuda laua koristamise, tolmupühkimise ja teiste toimingute juures. Isegi sellised tööd, mis emale endale on vast igavad ja üksluised, on lapsele huvitavad, tema uudishimu rahuldavad. Suuremad lapsed saavad emale abiks olla toiduvalmistamisel, tubade koristamisel, riistade pesemisel jne. Samuti pakub lastele väga suurt huvi tubade kaunistamine okste ja lilledega.

Ema abistamisel ei tohi kunagi vahet teha tüdrukute ja poiste vahel,

kuna sellega aitame kaasa lastes vale eelarvamuse kasvamisel „naiste" tööde suhtes, mida mehel teha ei kõlba.

Kõige kergem on laste tegevustungi rahuldada maakodudes, kasvatades töötahet ja vastutustunnet. Maalaps õpib juba üsna väikesena, mis tähendab vastutuse kandmine ja kohustuste täitmine, olgu siis hanesid karjatades või kanapoegade järele valvates. On tähelepandav, kuidas väikeste kohustuste täitmine kasvatab lapses väikesest peale iseseisvust ja iseloomutugevust. Tegevusetul lapsel on tunne: „Küll teised teevad, küll teised hoolitsevad". Mida nooremalt laps õpib iseseisvalt tegutsema, seda kergemini tuleb ta pärast elus toime suuremate kohustuste ja raskustega.

Laste töö maamajapidamistes ei ole mitte tähtis üksi nende tööjõu pärast, vaid armastuse ja ühtekuuluvuse tunde pärast oma koduga ja maaga, mille arenemisele laste töö ja tegevus talus aluse rajab. Nii mõnigi noor, kes oma isatalule selja pöörab, on selleks tõuke saanud valest kasvatusest ja juhtimisest lapsena. Seepärast peame meie oma laste töötahtes ja tegevustahtes õppima nägema väärtuslikku põhivara, mida meie peame õppima õieti juhtima. Igapäevaste ülesannete täitmisega õpivad lapsed tundma ja armastama oma elutööd ja ülesandeid, mispärast iga ema kohuseks on siin oma last õieti juhtida.

Aino Käspre.

Emal abiks olen . . .

Põllumajanduslikud koosolekud

Rakvere jaoskonna konsulendi korraldusel peetakse põllumajanduslikud koosolekud tootmislahingu raamides järgmistes kohtades:

18. jaan. kell 17 alates Aseris, 19. jaan. kell 17 alates Viru-Nigulas, 20. jaan. kell 15 alates Kohalas (algkooli ruumes) ja 22. jaan. algusega kell 17 Mädapea algkoolis.

Koosolekutel esinevad Rakvere jsk. konsulent agr. A. Mark „Põllumajanduslikust üldolukorrast", Virumaa sea- ja lambakasvatuse konsulent R. Peetla „Päevaküsimusi sea- ja lambakasvatuse alal". Kohalas on ka näitlik hobuste demonstratsioon Ardenni tõuseltsi sekretäri A. Taliga juhatusel.

Koosolekutel annab selgitusi normikohustuste täitmise ja määramise kohta Rakvere jaoskonna kontrollkonsulent A. Tammaru.

„VIRUMAA TEATAJA" nr. 3.
Laupäeval, 8. jaanuaril 1944. a. Lk. 4.

Ringi ümber Eesti

Sportlikele õppustele Saksamaale asus teele 100 eesti noort

T a l l i n n, 7. jaanuaril.
Neljapäeva õhtul kell 20 korraldati Kindralkomissari poolt Mustapeade klubi saalis ärasaate-õhtu Ida-Preisimaale noorte sõjalis-sportlikke õppelaagrisse siirduvatele noortele. Koosviibimisest võttis osa 100 noort, kuna külalistena olid kohal kindralkomissari esindajana SA standartenführer M e n t z e l, Eesti Omavalitsuse juht dr. M ä e, eesti väeosade kindralinspektor SS oberführer S o o d l a, kindralkomissari noorteosakonna juhataja B o g u n, Eesti Noorte peastaabi ülem K a l k u n ja rida teisi.

Koosviibimisel viibinud noored peamiselt 16—18 a. õpilased, asusid eile teele Saksamaale, kuhu nad jäävad 4 nädalaks. Saades koos saksa noormeestega õppelaagris sõjalis-sportliku õppuse, kujuneb neist abijõud meie noorte õppuste samalaadilisel läbiviimisel. Seetõttu olid ka Saksamaale siirduvate noorte seas kõigi maakondade ja linnade esindajad.

Esimesena tervitas õppelaagrisse sõitjaid kindralkomissari esindajana S. A. standartenführer Mentzel.

Järgmisena kõneles kindralkomissari noorteosakonna juhataja bannführer Bogun, kes oma sõnavõtus tähendas, et eesti SS vabatahtlike brigaadi loomisega saab eesti rahvas jälle relvakandjaks rahvaks ning selle sammu loomulikuks tagajärjeks oli noorte eelsõjaväelise kasvatuse sisseseadmine, mille teostamine pandi organisatsiooni „Eesti Noored" peale. Kohase väljaõppekaadri saamiseks asub nüüd esimene grupp noortejuhte teele Saksamaale Hitler-noorte sõjalis-sportliku väljaõppe laagrisse.

Sellejärele võttis sõnt Eesti Omavalitsuse juht dr. Mäe, kes oma sõnavõtus ütles kokkuvõttes järgmist:

„Kui teie esimestena lähete Saksamaale sõjalis-sportliku väljaõppe laagrisse, siis peate tundma õppima kolme asjaolu.

Esiteks, õppima tundma saksa rahvast ja neid tegureid, mis on teda uuesti teinud tugevaks.

Teiseks, teie õpite seal tundma koduigatsust. See on suurimaid väärtusi, mis igaüht seob oma kodumaaga.

Kolmandaks, teie tunnete saatus- ja võitlusühtlust eesti ja saksa rahva vahel.

Te saate näha, et saksa rahva hulgas valitseb samasugune arusaamine ja veendumus nagu meilgi, et tuleb võidelda ühise vaenlase — bolševismi vastu. Meil on ainult üks tee, ja see on ühine võitlus bolševismi vastu ja ainult ühine võit, mis toob kindlustatud tuleviku.

Kui lähete võõra rahva sekka, siis pidage meeles, et mida paremad eestlased olete, seda rohkem peetakse teist lugu."

Oma sõnavõtu lõpul Eesti Omavalitsuse Juht soovitas vaadata avatud silmadega, kuidas elab rahvas, kellega on meil ühine saatus ja õnnelik tulevik.

Viimasena kõneles EN peastaabi ülem Kalkun.

Koosviibimine kestis umbes paar tundi. Sealt ruttasid noored veel korteritesse reisiettevalmistusi tegema. Kaasa sõitis noortega EN peastaabi sõjalise kasvatuse referent Kuido A l a s.

Suuskadega kooli

Kuni 1000 tootmislahingut üle maa

T a l l i n n, 7. jaanuaril.
Vastavalt Kindralkomissari korraldusele toimub tootmislahingu läbiviimine varem koostatud kava ja juhtnööride kohaselt kõigis nõuande jaoskondades.

Esimese laine kohaselt tuleb igas vallas pidamisele 2—3 koosolekut. Seega üle maa kokku 500—1000 koosolekut. Koosolekute edukaks läbiviimiseks on eeltööd kõikjal tehtud. Kuna detsembris veel toimusid instrueerimiskoosolekud konsulentidele ja esines muidki takistavaid olusid, siis saadi möödunud aasta viimasel kuul pidada vaid väike arv ettenähtud koosolekuist. Rõhuvas enamuses tulevad nad nüüd pidamisele jaanuarikuus.

Tootmislahingu esimese laine kohaselt käsiteldakse neil koosolekuil koduloomade kasvatust ja pidamist, mille peasihiks on loomade toitlustamistaseme tõstmine. Loenguil käsitletakse söödaküsimusi, lautadesse puutuvaid, isaloomade, seapidamise ja söötmise küsimusi.

Edasi leiavad käsitamist lambapidamise suurendamine, märade kasvatamine, varsakasvatamine ja söötade eelkalkulatsioonid. Samuti on nähtud ette laudaviitlused ühes või kahes paremas majapidamises.

Veebruarikuu algpäevil korraldatakse nõuandepersonalile instrueerimiskoosolekud taimekasvatuse ja maaharimise alal. Talupidajaile järgnevad seejärele loengud eelmainitud aladel veebruaris, märtsis ja osalt veel aprilliski.

Osavõtt koosolekuist nagu selgunud on seni olnud küllaltki elav. Talupidajaid huvitavad niihästi teoreetilised loengud kui ka tegelikud tööd. Neil nõupidamistel selguvad pealegi paljud pinevamad päevaküsimused, tõuloomade ja seemnevilja soetamise võimalused.

LÄSNA LINNULENNULT

Kõnnu mehed laulavad ja mängivad, Läsna mehed vaidlevad ja jonnivad, räägib rahavs. Kuulus on eesti jonn ja mõni ütleb, see olevat jumalast.

Jõudes Läsna seltsimajja, kus tuleb lavastusele „Orajõe peremehed" tuleb tahtmatult mõttesse, et jonnist on abi ka. Nagu kuulda olevat see juba kaheksas näidend aasta jooksul. Ei ole sobivaid jõude, valgustust, ega igaühel head tahetki. Ent siiski on midagi tehtud. Selline jonn on ainult kiita.

Näidend on A. Ringjärve juhatusel kätte õpitud päris korralikult. Asi jookseb libedalt ega teki mõttetuid pause. Kahju ainult, et teksti ei kuule. Ent see pole igatahes näitlejate süü.

Kas selles süüdi ajavaim või lonkab korrapidamine, on raske öelda, ent see ülilõbusas tujus ja lärmitsev salk saali tagumises otsas püüdis vägisi algatust oma kätte kiskuda. Nii et, kas tõmba lavale või riie ette, publik pööraku end 180°, ja kuulaku ning vaadaku etendust väljaspool eeskava.

Peale etendust oli seltskondlik osa rahvatantsudega.

Silmasin teiste hulgas turjaka mehe, kelles tundsin ära Läsna majandus- ja seltskonnaelu tugevama alussamba Valdur Kivimäe. Jutlesime temaga mõni aeg, ning ma sain pildi Läsna inimeste visast ja töörõõmsast elust.

Läsna ja läsnakad — seal on mitu küla ja mitme küla rahvas, aga kokku kõik ikka Läsna. Tallinn—Narva maantee jookseb nagu elusoon küla vahelt läbi. Sellepärast polegi siin ainustki söötis kohta ega tühja elumaja. Seltsimaja, koolimaja, koorejaam — kõik on olemas.

Vanasti rääkisid kurjad keeled, et Läsnal olevat 9 seltsitegelast ja 10 seltsi. Nüüd on see seltside õnnistus kaelast ära. Töötab ainult igivana raamatukogu selts ning valdab kõiki varasid ja tegelasi. Seltsi juures tegutseb ka segakoor E. K a l d m a a juhtimisel. Vohnja valla vabat. tuletõrje Läsna rühm tegutseb omaette.

Seltsimaja on ehitatud ruumikas. Ka seltsi varad on laiali pillutamata, kuna punase valitsuse ajal oli neis ruumes Läsna rahvateater. Praegu on seltsi päevamureks rahvamaja remonteerimine. On teha mitmeid sisemisi töid, riidehoiuruum jne. Toetust on saadud 1000 rm. suuruses. Ainult tööjõust on puudus. Juba nad kavatsevadki kasutada vana ja läbituntud abinõu — ise käed külge panna.

Ka majanduslikul rindel pole läsnakad viimased. Preemiapunkte on saanud nende piirkond 50% kogu Vohnja valla punktide üldarvust. Talusid tagasi saanud 7 peremeest kogu valla 17-nest on Läsnalt. Põllud on küntud, viljad pekstud ja normid täidetud.

Noortejuhte siirdus eelsõjalise väljaõppe laagrisse

Viru noorte malevast lahkus neil päevil 8 noortejuhti, kes siirdusid eelsõjalise väljaõppe kaadri ettevalmistuslaagrisse. Laagri kestvus on 4 nädalat ning viiakse läbi Ida-Preisimaal.

MAHU AASTAVAHETUSEL

Uusaasta saabus seekord Mahusse töö ja mure tähe all. Põllutööde hooaja lõpule jõudes jatkusid tööd metsaraietöödele siirdumisega, kas riigiraienormi täites, valla koolidele ja asutustele küttematerjale üles töötades või ka oma talu leivaahju tarbeks küttepuitu hankides. Raienormide täitmine on muutunud päev-päevalt intensiivsemaks, veotööde algus viibib teeolude tõttu.

Töökohustuste kõrval täidab Mahu põllumees jõudumööda ka kohustuslikke müüginorme. Normitäitjaile on saabunud uusi preemiakaupu majapidamistarvete ja muu vajaliku materjali näol.

Randlase tööpõld ei ole sel sügisel olnud eriliselt helde, kuid mõnevõrra on meri siiski oma õnnistust kalureile jaganud. Omajagu suhkrupunkte ja preemiatähti on saanud kalurgi.

Avalikku ellu pole jõulud ja aastalõpp toonud suuremat elevust. Olgugi, et mõned orgid said loa tegevuse taaselustamiseks, pole sealtpoolt midagi ulatuslikumat jõutud teha.

Elavamat tegevust on avaldanud Mahu naisomakaitse, kelle korraldusel teostus jõulupakikeste kostamine södureile jms.

Jõulupühade eel korraldasid koolid traditsioonilisi jõulupuid.

Ka jumalateenistusi, mis peeti bolševike poolt põletatud kiriku varemeis, külastati elavalt.

Kirikut on püütud sõja-olukorra võimaluste piires kohendada. Akendele on pandud osalt laudkatteid, kuna osa aknaavausi on saadud katta mingi muu hoone vanade akendega.

Ka tehti kirikule möödunud kevadel uus „hädakatus" laudadest, mis kaitseb kiriku lage ilmastiku mõjude vastu.

Vaiksetele jõulupühadele järgnes Mahus ka väliselt vaikne uus-aasta vastuvõtt.

Plahvatus surmas lapse

Muhus Koguva külas juhtus raske õnnetus, mis riisus Kalju talus eluneva 6-aastase Heino Noore elu. Lapse ema Mare Noor oli hakanud laternasse petrooleumi valama ajal, mil laterna klaaskuppe lüles oli tõmmatud ning tuli põles. Õli valades tekkis plahvatus ja juures seisval heino Noorel, kes särgiväel viibis, süttis särk. Kui põlev laps viimaks jõuti kustutada oli ta siiski saanud niivõrd raskeid tulehaavu, et hiljem Saare maahaiglas suri. Ka lapse ema Mare Noor sai kustutamisel põletishaavu kätele, nii et ka tema oli sunnitud haiglasse ravile jääma. Õnneks ei ole M. Noore vigastused elukardetavad.

ILLUKALT

Vallaisad pidasid koosoleku

Aastavahetusel toimus Illuka vallamajas vallanõunike esimene töökoosolek. Vallanõunike esimesel kokkutulekul esines vallanõunikele selgitava sõnavõtuga vallavanem Ed. S i b r i k, puudutades lähemalt vallanõunike tööülesandeid ja esimese töökoosoleku päevakorda.

Koosolekul määrati kindlaks Illuka valla isikumaks palgalistele ja vabakutselistele vastavalt palgaastmetele ja põllupidajaile hindepunktide arvu järgi. Edasi oli võlgade kustutamise küsimus ja uue abivallavanema valimine, kuna senine abivallavanem Jaan Laud sellelt kohalt tervislistel põhjustel lahkus. Uueks abiks sai Ohakvere külast talupidaja Paul T e e s a a r. Vallanõunikud olid kosolekule ilmunud kõik.

Raienormi määramine talumetsadest

Möödunud kuul toimus Illuka vallamajas vallavalitsuse ja piirkonnajuhtide ühine koosolek, kus koosoleku tähtsamaks päevakorrapunktiks oli raienormi määramine talupidajate metsadest. Talupidajate metsadest ülestöötatud küttematerjalist läheb 50 protsenti riigile, kuna ülejäänud jäävad kohapealsete asutuste ja koolide tarvitada.

Jõuluvanad andsid sissetulekut rmk 351,58

Illuka kiriku juures Kirikute ja usuühingute hüüdsõna all toimunud korjandusel papist jõuluvanadest ja jõulukuuskedest saadi kahe korjanduskarbiga kokku 351,58 marka, mis läks ERÜ-le.

Maja- ja maapidajail esitada elanike nimestikud

T a l l i n n, 7. jaanuaril.
Majandus- ja rahandusdirektori vastava teadaande kohaselt on kõik maja- ja maapidajad kohustatud esitama hiljemalt 25. jaanuariks s. a. täieliku nimekirja kõikide isikute kohta, kes elasid nende majades 1. jaanuaril s. a. kaasaarvatud ka ajutiselt lahkunud.

Nimestikud tuleb esitada linnades maksuametile, kus need puuduvad, siis linnavalitsusele ja valdades vallavalitsustele. Nimestiku jaoks vastavad planketid saab asutusest, kuhu see esitatakse.

Nimestiku esitamata jätmise, tähtaja mööda laskmise või puudulike ja ebaõigete andmete esitamise eest võidakse karistada.

Tsiviilelanikele paberosse, ujuvseepi ja pesupulbrit

Majandus- ja rahandusdirektori poolt on avaldatud teadaanne, mille kohaselt 28. toitlusperioodiks 10. jaanuarist kuni 6. veebruarini antakse tsiviilelanikest kõigile tubakakaartide omajaile kupong nr. 1 vastu 100 paberossi, kusjuures kupong on kehtiv kogu toitlusperioodi ajal.

Peale selle antakse ujuvseepi ja ühtluspesupulbrit 10. jaanuarist alates järgmiselt:

Kõigile 28.—33. toitlusperioodi tarbeainete üldkaartide liik A—VL ja A—T omajaile ujuvseebi kupong „28" vastu üks tükk ujuvseepi ja pesupulbri kupong „28" vastu üks pakk ühtluspesupulbrit.

Kõigile 28.—33. toitlusperioodi tarbeainete üldkaartide liik B—VL ja B—T omajaile ujuvseebi kupongi nr. 1 vastu üks tükk ujuvseepi ja pesupulbri kupong nr. 4 vastu üks pakk ühtluspesupulbrit.

Kõik tähendatud kupongid on kehtivad kuni 6. veebruarini.

RAADIO

Laupäev, 8. jaanuar

5.00 Saade sõjaväele. 6.15 Päevauudised. 6.30 Hommikukontsert. 7.15 Väike hommikuviis. 8.45 Päevauudised. 9.25 Saatepaus. 11.30 Väike kontsert. 12.15 Päevauudised. 12.45 Lõunakontsert. 14.20 Tuntud operetilaule. 14.40 Sõjaradadelt. 15.00 Marsisammul. 15.30 Muusika pärastlõunaks. 16.45 Päevauudised. 17.15 Rahvalikke viise. 18.00 Noortele: „Robert Koch", Alfred Prügeli kuuldepilte. 18.30 Aja kaja ja saatekava ülevaade. 19.00 Tallinna Kontserdid 1943/44. II kammermuusikaõhtu. Kst.: Artur Värik, viiul, Vootele Veikat, bariton ja Ringhäälingu klaveritrio. („Estonia" kontsertsaalist). 19.45 Ringhäälingu-ringvaade. 20.15 Kirevaid helisid nädalalõpuks. Vaheajal kell 21.00 Päevauudised. 22.15 Eesti sõduritund (Helülesvõte 6. I 44, mgn.) 23.00 Rütmilise hooga. 24.00 Saatelõpp.

Pühapäev, 9. jaanuar

5.00 Saade sõjaväele. 6.30 Hommikukontsert. 7.15 Päevauudised. 7.30 Põllumeestele: Ulatuslikuma turbatootmise organisatoorseid põhialuseid). 7.15 Tuntud meistrite kauneid meloodiaid. 9.00 Kenad palad mis meid rõõmustavad. 10.10 Jumalateenistus Pauluse kirikust Tartust. Jutlustab õp. Harri Haamer. 11.30 Sümfooniline muusika. Kaasaegseid hispaania heliloojaid. 12.15 Päevauudised. 12.45 Saksa rahvakontsert. 14.20 Lastele: „Punamütsike", muinasjutt Franz Abti muusikaga (mgn.). 15.00 Ooperimuusika. R. Wagner: II vaatus oop. „Tannhäuser". 15.45 „Ametikõrgendus", Karl Ristikivi romaanist „Rohtaed". 16.00 Hea tuju, rõõmus meel. Vaheajal kell 16.45 Päevauudised ja saatekava ülevaade. 18.00 „Kapten opereerib ise", Aleksander Kaskneeme kuuldemäng, ainetel. 18.40 Vana tantsumuusika. 19.15 Kerge muusa. 20.15 Tuhat lõbusat nooti. 21.00 Päevauudised. 21.15 Rõõmus meloodiatepärg. 22.15 Kirev päevalõpp. 24.00 Saatelõpp.

Esmaspäev, 10. jaanuar 1944

5.00 Saade sõjaväele. 6.15 Päevauudised. 6.30 Hommikukontsert. 7.15 Hommikukontsert. 8.45 Päevauudised. 9.25 Saatepaus. 11.30 Õnnelikku reisi. 12.15 Päevauudised. 12.45 Lõunakontsert. 14.20 Operetimaailmast. 15.30 Perenaistele. 16.00 Muusika pärastlõunaks. 16.45 Päevauudised. 17.15 Muusika kammerorkestrile. 18.00 „Vallandatud loodusejõud", Oskar Lutsu jutustusest „Vaadeldes rändavaid pilvi". 18.15 Väike lauludetund. 18.30 Aja kaja ja saatekava ülevaage. 19.15 Rindereportaaže. 19.30 Muusika. 20.15 Saksa sõduri tund. 21.00 Päevauudised. 21.15 Igale midagi. Järgnevalt saatelõpp.

Kohtust

Uusi vallalisi ringkonnakohtust

Ringkonnakohus lahutas Helgi K r i i s a nõudel tema abielu Meinhard Kriisaga viimase süü pärast. Nõudja sai tagasi neiupõlve perekonnanime Servet. Nad abiellusid 17. dets. 1938. a. 30. apr. 1929. a. abiellusid Peeter ja Johanna L a u s s a a r e d. See abielu nüüd lahutati Peeter Laussaare nõudel. Johanna Laussaar sai tagasi endise perekonnanime Veegel. Ühisel palvel lahutati Ruudi ja Elfriede-Benita R a n d m a a d, kes abiellusid 22. juunil 1937. a. Maarja-Magdaleena koguduses. Tütar Tiiu jäi ema kasvatada. Samuti ühisel palvel lahutati ka 15. nov. 1930. a. Türi linnas abiellunud Evdokia ja Johannes K u k k e d. Poeg Paul jäi ema juurde. Samasugusel alusel vabanesid abielusidemetest Harry ja Leida T ä h e m a a d. Nende abielu oli sõlmitud 1. veebr. 1941. a. Kohtla vallas. Leida Tähemaa sai tagasi vallalispõlve perekonnanime Reinsalu.

Ühisel palvel lahutas kohus veel Voldemar ja Helmi-Johanna S o o m e d. Nende abielu sõlmiti 4. veebr. 1923. a. Tartu-Pauluse koguduses. Poeg Ilmari ja poeg Aare jäid ema juurde. Helmi Soome sai tagasi endise perekonnanime Grosvald.

17. juunil 1939. a. Narva Peetri koguduses abiellusid Rahuleid ja Reet L e o l a d, milline mõlema palvel nüüd [illegible]tati. Tütar Maire jäi ema kasvatada.

Lõpetati Martin ja Zoja Paul[illegible] lahutusasi ja tagajärjeta jäi Alfred-Eduard Lelguse nõudmine Valve Lelguse vastu.

Ettevaatamatus tõi karistuse

Ringkonnakohus karistas E[illegible]s oni ettevaatamata surma tekita[illegible]kuise vangimajaga.

Omakaitselane Person võ[illegible]misest osa. Pärast laskmis[illegible] kodupoole minnes, koht[illegible] naiterahvast, kellele vintpüssi sõnadega „leegionärid tulevad" naljamõttes täägi võitluseasendis ette pani. Selle juures päästikule vajutades kõlas pauk ja naisterahvas langes surnult maha. See ettevaatamata lask viis Personi kohtu alla, kuna ta poleks nii tohtinud relvaga ümber käia. Pealegi jättis ta pärast laskmist kontrollimata, kas püss tõesti tühi on.

Ametlik teade

MAJAOMANIKELE

Kõikidel majaomanikel, kellede hooned on, kas osaliselt või terves ulatuses lõpuleviimata (valmisehitamata), tuleb sellest teatada Linnavalitsusele Tallinna t. 5 tuba 8 allpool näidatud vormi kohaselt hiljemalt 18. jaanuariks s. a.

Hoone asukoht	Hoone omaniku nimi ja aadress	Hoone tegelik valdaja ja aadress	Hoone liik kasutamisotstarbe järgi	Andmed hoone kohta					Märked. (ka hoone ehitusviisi kohta)
				Maht (kubatuur)	Vajalik ehituskulu RM.	Valmisoleku %	Lõpetamisega saavutatav uus elamispind	Palju omal materjali olemas	

Rakvere Linnavalitsuse Ehitusosakond.

Ootamatu surma läbi lahkus meie keskelt meie armas

Lendur-leitnant
RAYMOND KULLI
* 10. 1. 1916 † 1. 1. 1944.

Mälestavad valusas leinas
abikaasa, tütrekene, vanemad, onu, sugulased ja end. korp. „Rotalia" pere, üksuse ülem ja sõbrad.

Matusetalitus 9. 1. 44 kell 12.00 Rakvere Kolmainu kirikus.

Ilusamail noorusaastail surmale suikunud armast unustamatut

GARDI't
mälestavad leinas
J. Vitsut emaga.
A. Rannik perek.
K. Vitsut perek.

Varalahkunud armast abikaasat, isa ja sugulast

ERNST KRUULEHT'e
* 5. I 1893. † 5. I 1944.

mälestavad valusas leinas
abikaasa, poeg, teadmatuses viibiv poeg ja omaksed.

Matmine Kunda kirikus 11. 01. 44.

TÖÖPAKKUMISED

E.T.K. RAKVERE HARUKONTOR vajab: mees-transporttöölisi, nais-laotöölisi. Teatada E.T.K. Rakvere harukontori Rakvere 1, Laada t. nr. 27.

RAAMATUPIDAJAT, kes valdab saksakeelt ka kirjas, osalise tööjõuga vaja ärisse. Pakkumised Vold. Viil'i muusikariistade ärisse, Tallinna 30, telef. 275.

PERENAISE ABILIST vajatakse kuni kevadeni. Maale siirdumisel võimalus talus kaasa töötada. Võib ka oma kodust käia. Tulla Rakvere, Härma 1—3, Tartu.

MAJATEENIJAT-PERENAISE ABILIST vajatakse ametniku perekonda. Võib ka kodunt käia. Tulla Näituse 19, Kärp.

RAAMATUPIDAJAT vajab Rakvere teater osalise tööjõuga. Teateid saab büroost Rahvamaja 1, tel. 100 kuni 12. skp.

OSTETAKSE

NARVA VANGIMAJA soovib osta: hobuseid, lehmi, platvorm-, sõidu-, harilikke vankreid, regesid, põllutöövahendeid, heina-, vilja-, niidumasinaid, looreha ja saane.
Pakkumised esitada Narva vangimaja kantseleisse iga päev v. a. laupäev kella 08.30—15.00.
Narva vangimaja ülem.

MOOTORRATTA RAAM. Soovit. „DKV" 250 või 350 sm³. Teat. H. Kingsepp, Palmse p.-ag.

TÖÖHOBUNE või SÄLG. Aadr. Haljala, Lambasaare, Joh. Aurik.

LEERIKLEIDIRIIE. Teatada slt. kuni 20. skp. „Leerikleidiriie"

HOBUNE. Teat. L. Väli, Kaliküla kt., Kunda.

M. JALGRATAS sõidukorras. Kummide headus pole tähtis. Teatada slt. „Jalgratas".

KITS. Teated Rakvere, Tallinna t. 9—3.

MÜÜAKSE

VEOVANKER (vedrudega). Hind 200 rm. Haljala, Lambasaare, Joh. Aurik.

VAHETADA

FRENTŠ (kaitseliidu) pükste ehk püksiriide (soov. kaitsevärvi) vastu. Teat. slt. „Frentš".

ES-ALT SAKSOFON võrkraadio või jalgratta vastu. Patareiraadio ühes aku ja anoodiga võrkraadio vastu. Pakkumised V. Viil'i muusikariist. äri, Tallinna 30, telef. 2-75.

BOTIKUD n. kingade nr. 38 vastu. Küsida Tallinna t. 18-a—5 hoovim.

MITMESUGUST

EESTI KEELT (gramm.) soovib sakslane õppida. Pakkumised slt. „Kodumaa" all.

TALU ühes elusa ja eluta inventariga ja viljaseemnega (võib ka ilma) rendile anda või linna lähedale väiksema talu või maja aiamaaga vastu vahetada. Teat. slt. „Talu 20" all.

REMMI TALU Rägavere-Mõdrikus (suurus 24 ha, põldu 11 ha) 1. maist 1944 pikaajalisele rendile anda, tarbekorral inventariga. Järelepärimised kuni 1. veebruarini 1944 Rud. Reimann, Salla algkool.

KADUNUD

VÄIKE ISANE KOER „TUTI" 17. dets. 1943. a. Lühike kollane karv, saba lühike, rind valge. Palun teat. vaevatasu eest Põlula p.-ag., Joh. Ale.

LEITUD

KIVIGA KULDSÕRMUS. Kätte võib saada Viru tütarl. malevast, Pikk 18.

SUURRÄTT ja LABAKINNAS. Kätte võib saada Vabaduse 22—1, Rakvere.

TEADAANDED

Viru Maavalitsuse Transpordi ja Liikluse osakond teatab, et 19. jaanuaril 1944. a. kell 10 korraldatakse osakonnas jõuvankrijuhtide katsed.

Katsetele ilmuda soovijail esitada osakonnale tempelmaksustatud avaldused hiljemalt 15. jaanuariks 1944. a. ja tasuda katsemaks Rmk. 8.— Maavalitsuse kassasse.

Viru Maavalitsus.
Transpordi ja Liikluse osak.

Seega teatan lugupeetud ümbruskonna põllupidajatele, et Kunda jahuveskis algab töö 17. jaan. s. a.

Omanik.

VT kirju lehekülg

Iisaku vanim kodanik tänapäeval

Vestlus 100-aastase juubilariga

Juubelisünnipäevi, nagu 50., 75., 80. ja 85-seid võime leida ajaleheveergudelt üsna sagedasti, kuid hoopis haruldasem on saja-aastane juubel-sünnipäev tänapäeval, kuna varematel aegadel on neid raudse tervisega inimesi siiski enam leidunud. Et selline haruldane inimene aga siiski tänapäev Iisaku vallas Tammetaguse külas Kruusi talus elab, kus talu vanaperenaine Mari Juuse on juba ületanudki oma saja aastase elutee, siis tegin sõidu sinna, et oma silmaga näha saja-aastast ja temaga pisut kõnelda.

Mari Juuse on sündinud 1843. aastal 18. detsembril Iisaku vallas Jõuga külas nimega Päss. Isa surnud ja Mari Päss jäänud noorelt vaeslapseks. Endale ülespidamist hakanud mitmesuguse tööga Tärivere mõisas teenima juba kaheksa aastaselt. Leeris on Mari käinud üheksa nädalat, milline kujunenud peamiselt kirikumõisas töötamiseks. Abiellumine Jüri Juusega toimunud võõrasisa sunnil 18 aastaselt. Lapsi on olnud seitse, kolm poega ja neli tütart. Pojad on surnud, kõige noorem laps on praegu 59-aastane.

Vanakese suuremaks mureks on praegu tema surma mitte saabumine. Ta nimelt kardab, et keegi paha inimene on teda „ära teinud", s. t. surma ära „ostnud", kuna vastasel korral oleks surm teda ikka ju leidnud.

Kilomeetrit 28 Jõhvist, kus Narva—Tartu maantee kulgeb Iisaku mäeharjani ja sügavaid orupõhju mööda lõuna suunas, hakkavad silma mäekingu tagant Tammetaguse küla taluhooned, kus peab elama see kuulsaks saanud vanainimene, kes sammub oma elurajal teist aastasada.

„Kus asub siin Juuse talu?" küsin ühelt vastutulijalt.

„See sama," näitab mees ühele lähemale talule.

„Kas elab seal 100-aastane perenaine?" küsin täiendavalt.

„Ei, selles mitte, see on sealpool. Vat see pööningutubadega maja, seal . . ."

Ühtlasi selgus, et Tammetagusel elab peagu pool küla Juusesid, kelledel ühel või teisel viisil sugulussidemeid selle inimtamme — Mariga.

Koputan uksele, endal eelarvamus, et majas elab palju inimesi, kuna maja on suur ja korralik. Viljapuuaias näib ka riida mesipuid ning majas, võibolla Virumaa kõige vanem inimene, küllap seal nooremaidki elab, kuid uksele koputades ei saa vastust. Viimaks kostab vanema inimese hääl — vist sajane ise . . . sähvas mõttes, kuid eksisin. Köögis võttis mind lahkelt vastu umbes 60-aastane taluperenaine Amalie, juubilari poja Johannese abikaasa.

Viimane muutus juba esimeste sõnade juures kurvaks, kuna tema on maamulda sängitanud juba kõik oma kolm poega: Karli, Romani ja Pauli, kõik 20 aasta vanuselt. Pealeselle abikaasa Johannese, kuid tema, vanake, ootab ja nutab surma järgi, aga näete elab. Samas selgub, et majas ei olegi nooremat inimest Amaliest, kes elab minu üllatuseks vaid kahekesi oma sajaaastase ämmaga. On hiljuti võetud küll korterisse keegi sugulane, kuid see on ka 78 aastane naisterahvas.

„Minul, jumaltänatud, on küll hea tervis," ütleb perenaine. „Olen senini talutööga toime tulnud. Normidki olen senini püüdnud kõik täita. Talu oli poolitatud mehel oma vanema vennaga. Viimane on küll surnud, kuid temal jäi järgi üheksa last, kelledest on kaks noormeest idarindel, kuid ega koduski töjõju puudust ole.

Aastat 15 tagasi ehitasime ruumika uue elumaja, et pojad kasvavad, siis ruumi olla ja elada, aga surm tahtis teisiti," räägib perenaine poegade pilte näidates, kuna ämm parajasti magas ja ta ei tahtnud vanakese magusat und segada.

Mari Juuse nooremalt tütrelt Paulinelt, kes elab Iisaku vallas Koldemäe külas taluperenaisena, kuulen ta saja-aastase ema kohta järgmist:

„Ema on sündinud ja elanud kogu oma pika eluea Iisaku vallas omas talus. Abiellunud on ta arvatavasti Lipniku külas, sealt on kolitud Varesmetsa, kus oli ka oma talu, milline on praegu Iisaku vallavanema Kaski valduses. Mina ja samuti ka teised lapsed oleme sündinud Varesmetsas.

Esimene poeg on surnud noorelt, kuid teine, Nikolai, suri 71 aastaselt, Miili elab Tapal, kus mees on raudteelane ja on praegu 75 aastat vana. Johannes suri 63 aastaselt, kuid Maali on 68 a. ja Karoliine 63 a., mõlemad elavad Iisakus, mina olen kõige noorem ja saan ka juba varsti 59 aastat vanaks."

Nagu näeme on ta lapsed juba kõik vanad ja neist mõned päris kõrges vanaduses ammu surnud, kuid nende ema ja kasvataja elab. Ka tema, Mari Juuse ema on olnud üks sitkeimaid eesti rahva tüvesid, kuna temagi on elanud üle 90 aasta. Nende suguseltsis on veel rohkemgi inimesi, kes on elanud üle 90 aasta, kuid sajani ei ole nad jõudnud. Olemasolevail andmeil ei ole Mari Juuse mitte ainult Iisaku vallas, vaid terves kihelkonnas ja laiemas ümbruskonnas see ainus tugev ja õnnelik, kes oma maisel teekonnal on jõudnud seljataha jätta sada aastat ehk üle 36.500 päeva.

Kui keegi peaks arvama, nagu seda tavaliselt oletada võib, et kõneall olev vanake, kellel lugematuid muresi ja raskusi on tulnud omal pikal eluajal kanda, on kogult kössis ja küürus ning äärmiselt võimetu, siis see eksib.

Sajaaastane Mari Juuse on kasvult küll väike ja loomulikult kõhn vanake, kuid kehalt veel päris sirge, kõnnib täiesti omal jalal ega tarvita toas liiklemiseks keppigi. Ainult vanakese õnnetuseks on viimaseil aastail hakanud kaduma nägemine ja kuulmine.

Voodist väljatulekul ei tundnud algul enam oma igapäevast abistajat — miniat. Minu kohta päris minialt aru, et kes ta on. Kui saime selgeks teha, et võõras, mitte naabreid ega sugulasi ei ole, siis silmitses kiiresti oma jakki ja katsus käega selle siile ja korrapärasust ning käskis miniat tuua koguni uut pluusi, tõmmates samas seljast vana. Kui minia oli teise selga aidanud, siis istusime võimalikult lähestikku, et üksteisest paremini aru saada, kuna vanake ei kuulnud. Samuti oli ka ta sõnadest raske aru saada, selletõttu polnud meie vestlus kuigi lõdus. Tihti kutsusin koguni perenaist appi, kuna tema oskas vanainimesega rääkimises paremini toime tulla.

Algul hakkas vanainimene rääkima hoopis vene keelt, kuna Iisaku ümbruses valdab peagu iga vanem inimene vene keelt, sest 70—80 aastat tagasi oli Iisaku piirkonnas nii mõneski perekonnas veel vene keel koduseks keeleks, kuigi ise rahvuselt oldi eestlased.

„Ega meil keelte puudust ole," ütleb perenaine naljatades. „Tema räägib eesti- ja venekeelt, kaasüürnikust vanainimene räägib võõrkeeltest saksakeelt ja mina räägin ka venekeelt."

„Kuidas tervis on?" esitan vanakesele küsimuse, millest vanake ei taha hästi aru saada. Viimaks seletab, et jalg on haiglane, vahel siit puusast, vahel säärest. Määrin viinaga, siis on ikka parem. Eriti kurdab kõrvu, puurib neid vahetevahel sõrmega, nagu tahaks neid sellega ergutada, veidi oligi kuulmine peale puurimist nagu parem.

„Kas mäletate midagi oma lapsepõlvest?"

Jällegi tükk tööd enne kui vanake on küsimust õieti mõistnud.

„Ah lapsepõlvest . . . jah . . . mäletan, miks ei mäleta. Isa . . . suri, ema läks mehele. Vaimuna . . . jah, juba kaheksa aastasena hakkasin Tärivere mõisas tööl käima, olles vaimuks. Peksime vartadega reht, või sel ajal masinaid oli. Väikene lambike, varemalt peerg, põles nürgas. Siis alati tööga vara."

„Palju olete koolis käinud?"

„Koolis käisin vähe, võõrasisa oli . . ."

Jutt muutus jälle arusaamatuks, ainult üksikud sõnad olid selged, millest võis mõista, et võõrasisal polnud küllaldast isaarmastust ega hellust Mari vastu. Kool oli asunud sel ajal Koldemäe külas, kus üks talupidaja andnud teatud päevadel lastele koolitunde.

Ka abiellumises süüdistab vanake omi vanemaid, kuna abiellumine toimunud vanemate sunnil, mil Mari olnud alles 18-aastane neiu. Laulatus toimunud Jõhvi kirikus 82. a. tagasi, õpetajaks olnud üks väga vana mees, kelle nime ta enam ei mäleta.

Leeris käimist mäletab ta ometi veel üsna hästi. Leer toimunud sel ajal kolmes perioodis, kokku üheksa nädalat. Kolm nädalat käinud Mari Iisakus köstri juures, kuus nädalat Jõhvis õpetaja juures, mis omakorda toimunud kahes osas, nimelt kolm nädalat kevadel ja kolm sügisel. See leeriõpetus osutunud sel ajal küll rohkem tööteenistuseks kui õppeajaks. Leerilapsed ropsinud ja ketranud linu, kudunud kangaid ja teinud igasuguseid muid ettetulevaid töid kirikumõisas.

Et Maril saja-aastase kohta hea mälu on, seda tõendab seegi, et vähesele kooliskäimisele vaatamata on tal peas võrdlemisi palju kirikulaule, palveid ja salme. Isegi osa selliseid, milliseid ei ole praegu tarvitusel olevates lauluraamatutes. Jutu vahele luges vanake sagedasti laulusalme:

„Õnn sul, kui kardad jumalat ja tema teesid armastad ja oma käte vaevast sööd jne. jne."

Õnnetu on vanake ainult selle üle, et surm nii kaua laseb oodata.

Ütlesin, et oma kümme aastat ikka veel elate. Vanake mõtles ja ütles:

„Kui noor olin, lugesin ajalehest, et kusagil Virumaal oli üks inimene elanud sada ja veel kolmkümmend aastat vanaks. Imestasin siis, aga näe, nüüd on endalgi sada aastat täis," ohkab ja muutub pisut nukraks ning lisab: „Külma kardan, ka liig soe ei ole hea, ja ei näe, näen vaid varje."

Muidu on aga vanake üldiselt olnud hea tervisega. Söögiisu ei jätvat praegugi soovida. Läinud talvel on käinud veel sagedasti naabril teise poja perekonnaga jutlemas ja suvelgi askeldanud päevad läbi aias ringi, kuid nüüd on ta jäänud järsku vanaks, aga kõige võimetum ta siiski veel pole.

Muuseas pahandab ta, et majale on tehtud liig suured aknad, kuna need õhkuvat palju külma ja jahutavat ruttu toa; endisel ajal olnud majad väiksemate akendega ja soojus püsinud ühtlasem. Vanake tõusebki pingilt ja istub pliidisuu ette, kus tunneb endal parem olevat.

Küsimusest, kas tal hambaid veel on, ei saa ta millegipärast kuidagi aru. Just sõna hammast ei õnnestunud meil miniaga ka mitte venekeeles vanakesele selgeks teha. Kuulen tütrelt Paulinelt, et emal on viimane hammas tulnud suust kaks aastat tagasi. Minia aga räägib, et ämm on rääkinud mõned head aastat tagasi ühe uue hamba suhu kasvamisest. Kas see õige on, seda minia siiski kinnitada ei tea.

Mari abikaasa Jüri on surnud juba 31 aastat. Praeguses Kruusi talus Tammetagusel on ta elanud üle poolesaja aasta ja sängitanud maamulda peale mehe kaks poega ja kolm pojapoega.

Vanemast pojast Nikolaist on kasvanud juba viis põlve inimesi. Vana saja-aastase Mari Juuse suguselts on kasvanud juba nii suureks, et minia Amalie arvates ei ole kord kunagi tema haua kinniajamisel labidaid vaja, piisab iga sugulase kolmest peotäiest, kui nad igast ilmakaarest kokku tulevad.

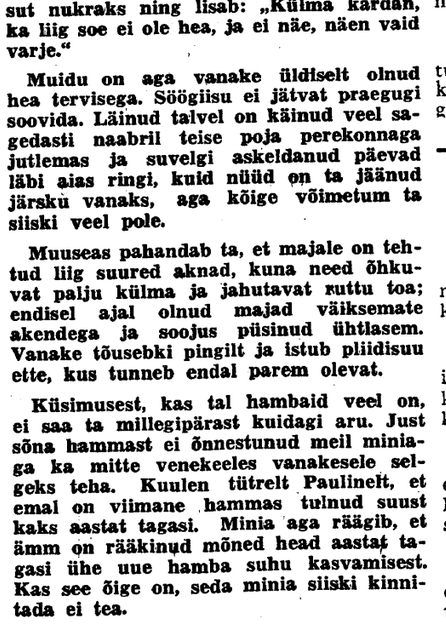

Veed on veel jäävabad

Talvemaastik

NÄÄRIHOMMIK

Tuksuvad ju selle aasta tunnid,
mille esiööks nüüd taevas võlvub.
Matkan nagu mingil sisesunnil
üksi lumitunud kingu nõlvul.

Ei saand rahu kodus seinte süles.
Astun mõttes murerasket rada.
Vahest võiksin homse päeva üle
ennustavaid hääli kuulatada . . .?

Müstiliselt mühisevad metsad,
olen väsinud ja toetun hange.
Meel on rahutu ja süda peksab —
millest mõtelda, kui täht nüüd langeks?

Soove sosistada, seada sihte —
selleks polegi sul enam julgust!
Hing on haige. Läinud viimsed ihked
oled sihtideta, oled nagu hulgus.

Näe! kuis julgelt mängleb valgus kagus,
uneks silmi sulgevad ka tähed —
öö on saanud nääripäeva aguks.
Irdun mõtteist ja taas lähen, lähen.

Vaata, juba külakaevul vinnab
käbe talutaat vett, huulil viiski.
Olen rahulik, kui suundun sinna
ja kõige kiuste loodan, loodan siiski!

M. Laks.

KILLUD . . .

Isand ja emand Lainevahud ei olnud pärast uue aasta vastuvõtmist veel uinudagi jõudnud, kui järsku hakkas nende magamistoa akna alla mingisuguseid potsakuid käima.

Mis asi see küll on, mis nüüd peaks sealt taevast alla sadama, arutas emand Lainevaht voodis olles endamisi. Pommid need vist ei ole, sest need võtaksid maja rohkem värisema; granaadid nagu ka mitte. Mis see ometi küll võiks olla?

— Joosep, tõuse üles ja mine välja vaatama, mis kraami sealt taevast nüüd alla sadama on hakanud, et aknaalune aina podiseb kohe!

— Mõhh! Mis kraami? ümises Joosep seepeale läbi une.

— Sa taevas küll! Aknaalune larinat täis ja tema ei kuule midagi.

— Larinat . . . Eks need ole uue-aasta paugud, mis muud siin ikka võiks olla.

— Paugud! Mis paugud need sinu akna alla endistel aastatel on kostnud.

— Eks rahvas liigu ja pea meid ka meeles.

— Mine mädand nüüd oma jutuga.

Vahepeal on olukord aga tublisti muutunud. Potsumist pole enam tükil ajal kuulda olnud ja emand Lainevaht peab õigeks rahulikult uue-aasta unele suikuda.

Kuid mis see nüüd jälle oli? Akna all mütsatas praegu nii kõvasti, et killudki aknasse lendasid.

— Joosep! Joosep! Tõuse ometi ja lähme keldrisse! Kui meie niiviisi siia jääme, siis ei ole meid varsti olemaski.

— Sa kurat küll, vaat', kus leidis endale aja pommitamiseks.

Sama-aegselt prahvatas aga ka Lainevahtude köögis emand Lainevahu energilisel kaastegevusel midagi ühes veega klirinal põrandale.

— Mis pommi siis sina seal lahti virutasid, et sisu mulle tuhvlitesse ulatub? — Pommid sees ja pommid väljas.

— Eks peale surma näe, lausus emand Lainevaht enda ette nohisedes.

Kui keldris natuke aega pesuväel oli konutatud ja porsusid enam ei järgnenud, kandis abielupaar eluruumidest mõningaid esemeidki keldrisse varjule.

Kui hommikul isand Lainevaht välja vaatama usaldas minna, et näha, kui suure augu need pommid sinna akna alla on põrutanud, leidis ta sealt suure hunniku taldrikuid, kausse, potte, klaase ning tiriniad . . .

Kodanik Tibor oli uue-aasta ööl ühe lõunaserviisi ühes mitmesuguste pottidega ja kaussidega aknast alla kihutanud, põhimõttel, et mida rohkem kilde, seda rohkem siis uuel aastal ka õnne.

Homo.

Oli kord hammas . . .

Algul ta lihtsalt lagunes. Nii üsna vähehaaval. Mina aga kardan kõdi, ämblikku ja hambaarsti. Selge siis, et ma ei läinud teda parandama. Las laguneb.

Siis ta hakkas valutama. Kah vähehaaval. Kiuslikult. Toppisin nelgiõli sisse. Hambale ikka. Ja enesele palderjani. Et ehk rahuneb. Vahel, kui tal tuju oli — rahuneski. Pooleks tunniks umbes. Ja sedagi ainult päeval. Öösel valutas aga pidevalt. Nii et magamisest ei tulnud kuigi palju välja.

Ajasin hambaauku kõiki mõeldavaid raviimeid, mida mul kodus iganes leidus, alates hambatilkade ja soodaga ning lõpetades köha- ja kõrvatilkadega. Ei aidanud! Vähemalt mitte üle 10 minuti. Lõpuks määrisin peale ja võtsin sisse kõik need õilsad tilgad ja määrded korraga. Paar pulbrit veel pealekauba. Hambal oli aga iseloomu. Ta oli püsiv oma jonnis. Vahepeal uskusin, et nii pikkade kannatuste eest kindlasti saan taevasse. Siis aga ajas lõualuu mind kõvasti vanduma kõige mitmekesisemates variatsioonides ja . . . Noh ega sedasi taevasse pääse.

Viimases hädas ähvardasin hammast: „Kui sa kohe ei jäta — lasen su välja tõmmata." Ta tegi nagu poleks kuulnudki.

Räägitakse — hambaarsti ukse taga jätvat iga korralik ja eeskujulik hammas valu järele. Käisin paar korda katseks lähima hambaarsti ukse taga. Hammas näis taipavat, et püüan teda petta ja ei kavatsegi uksest kaugemale kippuda. Valutas rahulikult edasi.

Lõpuks hakkasin õige õrnalt siit-sealt kuulama, kuidas on lugu hammaste arstimisega. Tuttavad teadsid jutustada — järjekord olevat ees juuni lõpuni. Väljatõmbamine pidavat siiski kiiremini minema!

Neljandal hambavalu nädalal kui juba enesegi olin jõudnud tüüdata alaliselt vingus näo ja halva tujuga . . . hakkasin mõtlema, et vist ikka nagu peaks . . .

Viiendal nädalal ütlesin: „Nüüd lähen." Ja veel nädal hiljem läksingi. Lohutasin end sellega, et hirm ise seisab alles kaugel ees, järjekord ju ine.

„Välja tõmmata? Jah, seda saab täna kohe. Istuge ja oodake!"

Juba ma instusingi, enne kui jõuti paluda. Jalad olid korraga väga nõrgad.

Jumal küll! Kui ma siit kord jälle väljas oleksin! Õnneks (või õnnetuseks!) valutas hammas truult edasi. Muidu tingimata oleksin tulisi jalu kadunud võimalikult kaugele sest lahkest majast.

Teiste ootajate näod-teod ei julgustanud mind põrmugi. Üks hoidis kampsoninurka soojendavalt põsel, teine pühkis vahetpidamata silmi ja ohkas, kolmanda silmis peegeldus meeleheide. Neljas jutustas pooloiates kuidas tal läinud aastal kolmveerand tundi purihammast välja tõmmatud. Aetud ikka enne peitliga kuueks tükiks lõhki ja siis tükkhaaval . . . ta korra koguni minestanudki valu kätte.

Higistasin hirmust.

Küll oleks tore kui mul oleks valehambad. Lähevad nässu — mingu! Saadaksin hambad arsti manu, ise istuks kodus ja haigutaks. Poleks vähemalt seda neetud närveldamist siin ootetoas. Las siis hambad ise närveeriks!

Kui hüüti minu nime, olin küps. Tuikusin arsti toolile suutmata isegi enam oiata. Kõige hullem — hammas ei näinud põrmugi kartvat — ikka valutas.

Arst kastis tangid piiritusse ja torkas nad mulle suhu. Otsustasin teha põrgulärmi, niipea kui valu läheb suureks.

Ta tõmbas. Ooo-oo. Oli valus. Avasin suu veel laiemale, et röögatada. Vaatasin aga selle asemel arstile üllatunult otsa. Ta laskis mu lahti ja . . . taevakene! Hammas oligi juba tangide vahel tema käes. No mis sa sedagi enam kariud. Olin vist üsna lolli näoga: „Kas . . .?" — „Jah, valmis, võite minna," naeratas arst.

Olin peagu pettunud.

Too hammas aga (usun seda!) kindlasti valutab edasi seal arsti suures plekktotsikus — mind see aga enam ei huvita. Valutagu või viimsepäeva laupäeva varahommikuni.

Mike.

Leksikonist...

Maailma pikim mees

Kõige pikemaks inimeseks on kasvanud maailmas soomlane Kajanus, kelle pikkus 282 sm (17 sm vähem kui 3 m).

Viisikud 40.000.000 sünnituse järgi

Euroopa rahvastel sünnib kaksikuid iga 80 normaal sündimise kohta üks paar, kolmikuid 7000, neljakuid 750.000 ja viisikuid 40.000.000 sündimise järele.

22 sõjameest ühest perekonnast

Saksamaal Koburgi lähedal Neustatis elab Gustav Haustorf, kelle laste ja lastelaste arv on 97 ning nendest teenis sakslasõjaväes 22.

Naistel ja meestel oma kõnekeel

Mongoolias elutseval Taiuti sugurahval on kõnekeel sugupoolte järgi. Naised ei tohi kõneleda selles keeles, mida kõnelevad nende valitsejad — mehed. Tütarlastele õpetatakse juba varakult noores eas oma keele tarvitamine selgeks. Mees räägib elus väga vähe naisega ja seda juba erimärkide abil.

37 üle miljoni elanikuga linna

Statistika andmete järgi oli 1. aug. 1940. a. maailmas 37 suurlinna, kus elanikkude arv ületas miljoni elaniku.

75 päeva söömata

Endine Kork'i linnapea Maksvein (Iiris) mõisteti 1920. a. vangi kauemaks ajaks. Ta ei söönud 75 päeval ja suri. See on pikim nälja-streik, mida seni üles märgitud.

Kullakast vaimude majas

Madridis Hispaania pealinnas leiti ühe vana maja lammutamisel keldrist 33 kg kuldraha. Keegi ei tahtnud vana maja osta, sest selles olevat ööseti liikunud vaimud. Viimaks ostis üks tööline „vaimude maja„ väikese hinna eest ning vaimud tasusid hästi.

Muusika suurendab piimaandi

Ühes rootsi riigimõisas olevat lüpsilehmade tallis üles seatud raadio ning antud mõned korrad päevas loomadele muusikat. Muusika mõjul olevat piimaand iehmalt 0,2 kg võrra suurenenud.

Indiaanlased olid esimesed lihakonservide valmistajad

Indiaanlased on vanast ajast peale valmistanud lihakonserve. Nad kuivatavad loomaliha ehk suitsetavad selle väikeste ribadena ja valavad siis üle kuuma rasvaga ning topivad pinguli täis nahkkottidesse, kus see seisab aastaid värske.

Ristiga ämblik ilmaennustajaks

Ristiga ämblik 6—8 tundi enne vihma ja tormi kisub katki oma võrgu tuulepoolsed niidid, et sellega halva ilma eest oma ehitust kaitseda. Nii võib selle ämbliku võrgu seisukorra järgi täpselt ilma ennustada.

A—o.

ÜLEAISA

Juku ostab tapetit.

„Kui Teil on madal tuba," soovitab kaupmees, „siis võtke see pikuti-jooneline muster, see laseb ruumil mõjuda kõrgemana.

„Suurepärane," arvab Juku, „selle ma ostan. Siis ehk saan ma ka kõrge kapi sinna paigutada, milline varem ruumi madaluse tõttu sisse ei mahtunud."

*

Oma hõbepulma hommikul istus pereisa maja ees päikesepaistel ja unistas: „Tead, ema, mis mind meie abielu puhul kõige rohkem rõõmustab?"

„Mis nimelt?"

„See, et sina minuga abielludes võrdselt „sisse kukkunud" oled, kui minagi sinu puhul!"

*

„Miks Hilda oma seniselt teenistuskohalt lahkus?"

„Seal polnud ju mingeid väljavaateid."

„Säärase suure firma juures?"

„Seda küll, kuid kõik kolleegid seal olid juba abielus."

*

Pr. Kumu oli teistest kogu eluaeg ainult halba rääkinud. Kui ta hiljuti suri, kõneldi, ta olevat enese mürgitanud.

„Seda võis ennustada", arvas sel puhul keegi tuttavaist, „arvatavasti hammustas ta endale keelde".

*

Juku kõhkleb . . .

„Ma ei tea, mis teha . . ."

„Mida siis, Juku?"

„Kas ma peaksin pulma minema või mitte?"

„Oled sa kutsutud?"

„Kutsutud — ei! Kuid ma olen peigmees . . ."

*

„Kuidas õieti sai vigastada teie poeg, see üleannetu põngerjas?"

„Teie tütar, see armas lapsukene, lõi teda ahjuroobiga."

*

Lilli ja Juku seisatavad kübaraäri vaateakna juures:

„Armas Juku," ohkab Lilli, „mis sa arvad, milline kübar sobib mulle paremini?"

„See, mida sa praegu kannad!" vastab Juku.

*

„Kuidas meeldis Teile minu kõne? Ma arvan, et lõpp oli eriti hea."

„Jah, see oleks pidanud juba palju varem olema."